

Jan KILIÁN

Jan Beck. Kariéra císařského důstojníka a lucemburského guvernéra¹

Abstract: *Johann Beck. Career of an Imperial Officer and the Governor of Luxembourg*

The study deals with the social rise and military career of a former cavalry messenger of the Luxembourg provincial council, Johann Beck (1588–1648), who gradually became a baron, the governor of Luxembourg and a field marshal as well as the owner of a lot of real estates both in his native duchy and in the Bohemian Kingdom. Attention is also paid to his military qualities and abilities, remarkable administrative and private building activities, fondness for religious orders and the descendants by whom his lineage died out.

Key words: *Johann Beck – nobility – Luxembourg – Bohemia – Thirty Years' War – military history*

Lucembursko, co do rozlohy současný evropský trpaslík, bývalo v dobách minulých mnohonásobně větším a lidnatějším státním útvarům, jehož středověká dynastie ovládala bez nadsázky polovinu kontinentu a i společensky dosáhla met nejvyšších, císařského trůnu. Posléze však lucemburské území opakovaně posloužilo mocnostem k uspokojení jejich teritoriálních potřeb a z kdysi silného hráče mezi Francií a Říší zůstalo jen žalostné torzo, byť vybavené vznosným titulem velkovévodství. Prakticky po celou éru raného novověku, s výjimkou krátké francouzské epizody, bylo tehdejší lucemburské vévodství pod nadvládou Habsburků, do konce 17. století španělských, posléze rakouských.² I díky tomu se v podunajské monarchii, Čechy nevyjímaje, nezřídka objevovala šlechta s lucemburskými kořeny nebo tamními majetkovými zájmy. Z těch dobře známých se jednalo například o Mansfeldy, Metternichy, Manderscheidy či Mohry z Waldtu, ovšem nikoli nepodstatnou roli mezi nimi sehráli rovněž baroni Beckové. Jan Beck, zakladatel baronské linie a nejvýraznější postava svého rodu, ve své domovině *patriae pater et restaurator*,³ přitáhl pozornost řady historiků, ať už píšících francouzsky nebo německy, v české historiografii je nicméně situace opačná. Beckům dosud nevěnovala se-

1 Studie vznikla díky stipendiu od lucemburských Fonds National de la Recherche Luxembourg a Université du Luxembourg, jimž autor tímto rovněž děkuje.

2 K dějinám Lucemburska v českém prostředí nejnověji Eduard HULICIUS, *Lucembursko. Stručná historie států*, Praha 2008. V Lucembursku pak Paul MARGUE, *Handbuch der Luxemburger Geschichte II. Luxemburg in Mittelalter und Neuzeit*, Luxemburg 1974.

3 Srov. Jules VANNÉRUS, *Jean Beck. Patriae pater et restaurator*, Les cahiers luxembourgeois 11, č. 3, 1934, s. 287–292. Vannérus tento název převzal z dobových Beckových označení.

bemenší pozornost,⁴ ačkoli někteří z nich trvale žili v Čechách na Kokořínsku a samotnému Janu Beckovi připadla neopominutelná úloha i ve valdštejské kauze. Jaké tedy vlastně byly předpoklady společenského vzestupu příslušníků kdysi měšťanské rodiny z lucemburského předměstí? A jaké stopy zanechali v zemi, mezi níž a Lucemburskem se pohybovali? Následující studie se sice zaměří především na postavu nejúspěšnějšího z nich, ale neopomene ani stručný nástin osudu jeho potomků, jimiž se rodinná sága, a to nejen v Čechách, uzavřela. Primárním cílem je spíše u nás zatím první faktografické shrnutí Beckova pozoruhodného života na základě obtížně dostupné literatury, doplněné sondami z lucemburských i domácích archivů, než dalekosáhlá biografická analýza kladoucí si množství provokativních otázek a usilující na ně odpovědět.⁵

Původ a socializace

Kolem předků Jana Becka a jeho rodiště panovaly dlouhou dobu zmatky, objevovaly se i pochybnosti, zda vůbec pocházel z Lucemburku, resp. z jeho předměstí Grundu.⁶ Zavrhnout již patrně můžeme teorii o jeho příbuzenství s Hansem Beckem, kapitánem ve službách vévody Karla III. Lotrinského, který Hanse kolem poloviny 16. století povýšil do šlechtického stavu. Pokud by byl Hans skutečně Janovým dědem, byl by tento šlechticem již ve třetí generaci, což neodpovídá realitě, navíc i jejich znaky byly zcela odlišné.⁷ Úvahy se proto ubíraly jiným směrem. Jméno Beck by mohlo odkazovat na původní zaměstnání předků, tedy na pekařství (Becker/Bäcker), ačkoli přímé doklady pro to, že by se Janovi předci živilí potravinářským řemeslem, dosud nebyly nalezeny. K roku 1548 jsou z pramenů známi v Grundu žijící manželé Petr a Marie Beckovi, kteří mohli být rodiči Paula Becka.⁸ Podle

4 S výjimkou krátkých statí v různých slovnících a encyklopediích, většinou s nepřesnými údaji. Stručné osudy tří baronských generací rodiny jsem načrtl in: Jan KILIÁN, *Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka*, Mělník 2004, s. 110–111.

5 Srov. např. Thomas WINKELBAUER (Hg.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik*, Horn – Waidhofen/Thaya 2000. Autoři se zde vedle moderních tendencí biografiky široce zabývají „ideálními“ prameny (zvláště tzv. egodokumenty) pro sepsání odborných životopisů – takové ale pro Jana Becka prakticky nejsou k dispozici.

6 Viz např. Francois Xaver WURTH-PAQUET, *Quel est le lieu de naissance de Jean, baron de Beck, général et gouverneur du duché de Luxembourg?*, Publications de la Section historique 7, 1851, s. 207–211 nebo Gaspard Theodore Ignace de la FONTAINE, *Un dernier mot sur le lieu de naissance du général baron de Beck*, in: *Extrait d'un essai étymologique etc. Noms des endroits habités ou historiquement remarquables*. Division première, Tome XIII, 1857, s. 103–104.

7 Srov. Johann SIEBMACHER, *Die Wappen des Adels in Baden, Elsass-Lothringen und Luxemburg*, Neustadt an der Aisch 1974, s. 2. Odlišnosti znaků si je přitom Siebmacher vědom. Domněnku podle Josepha Reutera (viz dále) patrně převzal od faráře ze Sénones Ambroise Pelletiera.

8 Joseph REUTER, *Das Beckhaus in Stadtgrund*, T Hémecht 1, 1948, sešit 3–4, s. 33.

soudobého lucemburského kronikáře Eustacha z Wiltheimu⁹ sice Paul Beck pocházel ze Saarburgu, tuto informaci ale nelze verifikovat. Jisté je, že uvedený Paul, nejspíše od roku 1586 jízdní posel lucemburské provinciální rady a obyvatel města Lucemburku, byl manželem Kateřiny Ronckové a otcem Jana Becka i několika dalších dětí.¹⁰ Mladší syn Jan Wolfgang Beck, narozený kolem roku 1590, krácel také v otcových šlépějích, když pár let po Paulově smrti získal v květnu 1615 stejný post. Křestní jméno údajně dostal po svém kmotru a strýci, pozdějším faráři Janu Wolfgangovi Ronckovi, který se měl utopit v řece Alzette. Vedle druhého syna, o němž bude pojednáno podrobně, měl Paul také nejméně dvě, spíše však čtyři dcery. Marie Becková se provdala za lucemburského měšťana Mangerricha Millera a žila ještě roku 1649, Barbora Becková se pak stala manželkou zámožného obchodníka s plátnem a pivovarníka Wilhelma Kleina alias Krudela. Nejstarší z dívek mohla být Kateřina, která se narodila roku 1587 v Grundu „Paulu poslovi“, snad totožnému s Paulem Beckem, a poslední sestrou Anna, jež se provdala za pláteníka Jana Hettingera. Právě její vnuk totiž prodal v roce 1700 beckovský dům alžbětinkám. Žila ještě, již jako vdova, roku 1657.¹¹ Rodina tedy byla plně zakotvena v lucemburském městském prostředí a příbuzenskými vztahy provázána s měšťanskou honorací. Pouze prvorozený syn měl zamířit do jiných sfér.

Jan Beck přišel na svět roku 1588, tedy, pro zajímavost, stejného léta jako jeho pozdější blízcí kolegové Matyáš Gallas¹² a Jan Aldringen, který se měl podle některých badatelů narodit dokonce na stejném místě jako Beck, v lucemburském Grundu.¹³ Rodištěm mladého Becka byl dům v dnešní Triertorsstrasse, dřívější Dinselgasse, snad čp. 151, na nějž

9 Eustach z Wiltheimu (1600–1667) byl významným lucemburským šlechticem a prezidentem místního vrcholného orgánu, provinciální rady. Jeho rukopisná lucemburská kronika (*Kurzer und schlechter bericht und beschreibung des Hauses, schloss und landts Lutzemburg samt Seinen Fürsten und herren ursprung und herkommens,...*) má úctyhodných 540 stran. Eustachovým neméně známým bratrem byl Alexandr z Wiltheimu (1604–1684), humanisticky vzdělaný jezuita a zakladatel lucemburské archeologie. O něm (ale i o Eustachovi) podrobně Jean KRIER – Edmond THILL, *Alexandre Wiltheim, 1604–1684. Sa vie – son oeuvre – son siècle*, Luxembourg 1984.

10 Jules VANNÉRUS, *Note sur la Famille et le Lieu de Naissance du Général Beck par J. Vannérus*, Luxembourg 1904, s. 3 a 5.

11 J. REUTER, *Das Beckhaus in Stadtgrund*, s. 28–31.

12 Robert REBITSCH, *Matthias Gallas (1588–1647). Generalleutnant des Kaisers zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges*, Münster 2006. Rebitsch také s odvoláním na regionální italský článek koriguje dlouho mylně tradované datum Gallasova narození. V českém překladu čerstvě TÝŽ, *Matyáš Gallas (1588–1647). Císařský generál a Valdštejnův „dědic“*, Praha 2013.

13 Auguste NEYEN, *Biographie Luxembourgeoise. Histoire des hommes distingués, originaires de ce pays I*, Luxembourg 1860, s. 8; nověji pak Emile HERMES, *Zwei grosse Namen aus Stadtgrund: Johann Aldringen und Johann Beck*, in: Grund, Société de gymnastique: 100 Joer Grönnesch Turner, Luxembourg 1984, s. 83–84. K Aldringenovi zvláště Hermann HALLWICH, *Gestalten aus Wallenstein's Lager 2, Johann Aldringen. Ein Bruchstück aus seinem Leben als Beitrag zur Geschichte Wallenstein's*, Leipzig 1885. Srovnej i TÝŽ, *Aldringens letzter Ritt*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 45, 1907, s. 21–38.

koncem 19. století nechala místní historická společnost umístit příslušnou pamětní tabuli.¹⁴ Jistě nijak nepřekvapí, že o mládí budoucího guvernéra nelze říci prakticky nic konkrétního. Pozoruhodná však je volba vojenské kariéry ve velmi útlém věku, ačkoli by se u prvorozeného syna lucemburského úředníka dala očekávat jiná dráha. Jan Beck měl ale podle některých výzkumů vstoupit do armády už ve svých třinácti letech¹⁵ a v šestnácti jako prostý voják projít zkouškou ohněm v bitvě u Ostende¹⁶ ve španělském Berlaymontově pluku.¹⁷ Pod prapory krále Filipa III. údajně také dosáhl svých prvních hodností, nejprve praporčíka, poté hejtmana.¹⁸ O otce přišel asi roku 1610¹⁹ nebo krátce předtím, což jej přivedlo zpět do rodného místa a k převzetí otcovského odkazu. V březnu uvedeného roku obdržel své jmenování přísežným jízdním poslem lucemburské provinciální rady.²⁰ Jízdní posel nebyl zcela bez společenského významu, vždyť Beckovy cesty tehdy často vedly až do Bruselu a kromě němčiny a francouzštiny musel zvládnout i latinu. Je proto celkem pravděpodobné, že v mládí alespoň nějaký čas navštěvoval jezuitskou kolej ve městě, poskytující zájemcům kvalitní vzdělání.²¹ Za svůj původ se ani po obdržení baronátu nijak nestyděl a traduje se, že lucemburskému velmoži Janovi z Wiltzu, který si jej pro jeho nízké sociální kořeny dobíral, odvětil, že kdyby byl jízdním poslem Wiltz, zůstal by jím navždy.²²

Jen o pár dní dřív, než získal poselské místo, patrně ale již s výhledem na dobře placenou profesi, se Jan Beck oženil s Kateřinou Sidonií z Capell, dcerou nobilitovaného lucemburského obchodníka Jana z Kapell, majitele domu v Ulrichstrasse.²³ Obě rodiny se nepochybně dobře znaly, jejich jména totiž společně nalezneme mezi donátory münster-

14 J. REUTER, *Das Beckhaus in Stadtgrund*, s. 24–27. V roce 2009 jsem však po tabuli pátral marně.

15 J. VANNÉRUS, *Note sur la Famille*, s. 3.

16 O bojích u Ostende Paul Jean Joseph HENRARD, *Histoire du Siège d'Ostende (1601–1604)*, Bruxelles 1890.

17 Georges FRADCOURT, *Jean de Beck, gouverneur du Duché de Luxembourg et comte de Chiny 1588–1648*, Institut archeologique du Luxembourg–Annales 78, Arlon 1947, s. 60. Historik G. Fradcourt, absolvent lovaňské univerzity, narozený roku 1913, padl bohužel koncem května 1940 v bojích s Němci v Ardenách, takže jeho jistě plánovaná monografie o Janu Beckovi nemohla být dokončena. Z pozůstalosti vydaná studie přesto patří k nejfundovanějším pracím, které byly dosud o lucemburském guvernérovi napsány.

18 Albert STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, T Hémecht 1, 1948, sešit 3–4, s. 49. Na předchozích stranách (s. 42–49) je editován Beckův šlechtický diplom, který se věnuje i výčtu jeho kariérních postupů.

19 J. VANNÉRUS, *Note sur la Famille*, s. 3.

20 J. REUTER, *Das Beckhaus in Stadtgrund*, s. 31–32 a G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 60.

21 Srov. Albert STEFFEN, *Baugeschichte der Luxemburger Jesuitenkirche*, Luxemburg 1935. Beckova potenciální studia nevylučuje ani fakt, že kolej tu jezuité otevřeli až roku 1603, kdy už měl mít Jan nakročeno k vojenské kariéře.

22 P. MARGUE, *Handbuch der Luxemburger Geschichte* II, s. 135.

23 J. REUTER, *Das Beckhaus in Stadtgrund*, s. 31.

ského kostela v Grundu. Vrstevnice Kateřina se Janovi stala věrnou životní družkou, často hájící beckovské nároky v době nepřítomnosti manžela, kterého o několik let přežila.²⁴ Společně se dočkali vícera dětí, z nichž se ale asi jen tři dožily dospělosti. O vyložení trvalém soužití se dalo podle všeho také hovořit pouze pár let (nanejvýš deset) po uzavření manželství, poté již Jan Beck zamířil za vojenskou kariérou na různá evropská bojiště. Kdy přesně se vzdal tradičního otcovského povolání, není známo, ale mohlo to být před květnem 1615, kdy místo posla získal jeho bratr Jan Wolfgang. Jan Beck mu je asi přepustil a sám se definitivně rozhodl pro armádu.

Vojenská kariéra

Ani počátky Beckovy vojenské kariéry nejsou prosty nejasností. Starší informace, že se někdy před rokem 1617 stal kvartýrmistrem v Baurově pluku a uvedeného léta kapitánem v pluku Florenta z Berlaymontu,²⁵ se nejeví jako příliš pravděpodobná. Respektive není přesná. Sebastian Baur z Kitzingenu²⁶ totiž skutečně asi stál za Beckovou (pod-)důstojnickou funkcí, přičemž zde svou významnou roli mohla sehrát rodinná přízeň. Baurovou manželkou byla Magdalena z Capell, příbuzná, údajně teta, Beckovy chotě. Můžeme si snadno představit, že po vypuknutí třicetileté války²⁷ již boji otřelý třicátník rád vstoupil do Baurova pluku, kde mohl očekávat minimálně menší protekci a kde je poprvé doložen k roku 1620 v hodnosti kvartýrmistra. Do válčení se zapojil nejprve pod španělskými prapory Spinolovými a Córdobovými ve Falci²⁸ a měl na sebe hned upozornit svou smělostí.²⁹ To je ale znovu na dlouhou dobu vše, co o Janu Beckovi víme. Snad po úplné pacifikaci Falce opustil španělský žold a vrátil se do rodného města, snad pokračoval, prameny nepostižen, v dalších bojích na ligistické straně. Tato varianta je nejpravděpodobnější.

24 Kateřina Sidonie Becková z Capell se připomíná ještě roku 1655, poté z pramenů mizí. François LASCOMBES, *La Ville de Luxembourg pendant la seconde moitié du 17e siècle. Habitations et habitants*, Publications de la Section historique 99, Luxembourg 1984, s. 61.

25 J. VANNÉRUS, *Note sur la Famille*, s. 4. Ovšem ani Vannérus tomuto údaji, který našel v Biogr. Nationale de Belgique II z roku 1868, nedůvěřoval.

26 Bavorský válečník ve službách habsburských císařů Sebastian Baur z Kitzingenu († 1632), vyznáním původně luterán, později konvertita ke katolicismu, se stal majitelem celé řady lucemburských panství (mj. Everlingen, Brandenburg či Esch). Bojoval zvláště pod prapory Ferdinanda II. a arcivévodou Albrechtem byl povýšen do šlechtického stavu, na plukovníka i člena válečné rady.

27 Ke třicetileté válce již existuje nepřehledná literatura, z té nejnovější vybírám jen dvě rozsahem a záběrem nejmonumentálnější: Peter H. WILSON, *The Thirty Years War. Europe's Tragedy*, Cambridge 2009 a Peter ENGLUND, *Verwüstung. Eine Geschichte des Dreißigjährigen Krieges*, Reinbek 2013 – zde je též citována další relevantní literatura a zmíněny jsou (více či méně podrobně) akce, jichž se účastnil i Jan Beck.

28 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 49.

29 G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 62.

Součástí vojska vrchního velitele katolické Ligy Jana Tserclaese Tillyho³⁰ byl regiment hraběte Alwiga ze Sulzu, v němž se Beck, jen nevíme od kdy,³¹ vypracoval v plukovní hierarchii až na nejvyšší příčky. Otázkou je ostatně i to, kdy přesně přestoupil Sulzův pluk do služeb frýdlantského vévody, císařského generalissima Albrechta z Valdštejna, patrně se tak ale stalo v souvislosti s vypuknutím dánské fáze války, kdy Valdštejn mohutně verboval, tedy někdy v letech 1625–1626. Tilly měl tehdy logistické problémy, z nichž pramenila nespokojenost jeho mužů a přestupy do císařského tábora a Sulz byl u vévody se svým plukem prokazatelně již roku 1626 v Alsasku. Společně s ním jistě přestoupil i Beck,³² který se snad při té příležitosti stal v pluku nejvyšším strážmistrem.³³ O další stupínek výše, hned na druhé místo za plukovníka, postoupil následujícího léta, když byl někdy před listopadem jmenován nejvyšším lajtnantem. Z té doby, konkrétně z 28. listopadu, pochází také jeho list, podle nějž Beck tehdy se svým plukem pobýval v zimním ležení v Alsasku.³⁴ Po této pauze přišel dlouhý přesun na sever Německa, již na jaře 1628 lucemburského rodáka nacházíme v Meklenbursku. Bojoval zde (a určitě už i v předchozích letech v Dolním Sasku) proti Dánům, což nezapomněl zmínit ani jeho nobilitační diplom.³⁵ Sotva bylo Dánsko poraženo a císař Ferdinand III. se odhodlal k vydání restitučního ediktu,³⁶ rozhořel se na jihu plnou měrou jiný konflikt, do něhož měl Jan Beck zasáhnout.

V mantovském vévodství vymřela vládnoucí linie rodu Gonzagů a o dědictví usiloval jejich francouzský příbuzný Karel Gonzaga–Nevers, jehož si v Mantově v žádném případě nepřálo Španělsko.³⁷ Valdštejn, ačkoli nebyl nijak nadšený z myšlenky na oslabení své-

30 K Tillymu zvláště Bernd RILL, *Tilly. Feldherr für Kaiser und Reich*, München 1984 a Guillaume SAMSOEN de GÉRARD, *Le comte de Tilly. Général de la guerre de trente ans. Sa vie et son époque*, Paris 1992. Viz také Marcus S. JUNKELMANN, *Feldherr Maximilians. Johann Tserclaes Graf von Tilly*, in: Hubert Glaser (Hg.), *Wittelsbach und Bayern II. Um Glauben und Reich, München – Zürich 1980*, s. 377–399 a Michael KAISER, *Politik und Kriegführung. Maximilian von Bayern, Tilly und die Katholische Liga im Dreißigjährigen Krieg*, Münster 1999.

31 Zřejmě to ale bylo už nejpozději od onoho roku 1623, jelikož z pozdějších z dokumentů, včetně nobilitačního diplomu, vyplývá, že před rokem 1627 v pluku sloužil delší čas.

32 Bohužel není jisté, zda je Jan Beck totožný s hejtmanem Beckem, kterému v květnu 1626 nařizoval Vilém Verdugo, aby ve Friedbergu poskytl místo co nejvíce mužům vévody Jiřího Brunšvicko–Lüneburského. Národní archiv (dále NA) Praha, Valdštejniána, fol. 12324.

33 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 52.

34 Charles RAHLENBECK, *Notice sur Jean Beck*, in: *Messenger des sciences historiques*, Gand 1865, s. 195.

35 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 52.

36 K dánské válce a k restitučnímu ediktu např. Josef KOLLMANN, *Valdštejn a evropská politika 1625–1630. Historie 1. generalátu*, Praha 1999 či speciálně Helmut URBAN, *Das Restitutionsedikt. Versuch einer Interpretation*, München 1968.

37 K válce o Mantovu především Romolo QUAZZA, *La guerra per la successione di Mantova e del Monferrato, 1628–1631 I–II*, Mantova 1925–1926. Viz také Émile BAUDSON, *Charles de Gonzague, Duc de Nevers, de Rethel et de Mantoue, 1580–1637*, Paris 1947; Manuel FERNANDEZ ALVAREZ,

ho vojska, které potřeboval na severu Německa, musel ustoupit císaři a pro italskou expedici vyčlenil sbor, jemuž nominálně velel Rombaldo Collalto,³⁸ ve skutečnosti však generálové Aldringen a Gallas. Součástí expedičního sboru byl také Sulzův pluk, který se vydal se svým velitelem Beckem napříč Německem na jih a v září dosáhl bavorského Reichenau na dohled od Kostnice a švýcarských hranic. Jeho úkolem mělo být zajištění přístupových cest do Itálie ve Švýcarsku. Konkrétně v Reichenau ale Beck nehýřil zrovna optimismem, jelikož si písemně stěžoval na nedisciplinovanost u oddílů, který byl špatně placen a jehož snaha o ubytování narážela na odpor místních sedláků, hrozících vzpourou. Podobně na tom prý byly i další jednotky, takže Beck pochyboval o tom, zda takové vojsko vůbec bude schopno čelit nepříteli.³⁹ Do Itálie samotně se zřejmě vůbec nepodíval, zůstal ve Švýcarsku s úkolem hlídat šance a stavět a udržovat obranné pozice na italské silnici Chur–Chiavenna, po níž by se mohlo císařské vojsko zase bezpečně vrátit.⁴⁰ Gallas s Aldringenem úkol splnili stoprocentně, Mantova padla a protivník byl zajat,⁴¹ nicméně císařská diplomacie s ohledem na dané a vyvstávající okolnosti nakonec ničeho nedosáhla, mantovský trůn byl přenechán Neversovi a vojska stažena. Švýcarské pozice měli podle mírové smlouvy z Cherasca císařští vyklidit během srpna 1631. Až do této doby zde tedy musel Jan Beck vytrvat, přičemž do bojů se tentokrát vůbec nedostal.

Po zajištění klidu na jižní hranici zdejší sbory urychleně spěchaly do Německa, kterým již druhým rokem nezadržitelně ve směru k císařským dědičným zemím postupoval švédský král Gustav II. Adolf.⁴² Odvolaný Valdštejn se věnoval svým statkům a Tilly nedokázal švédskou lavinu zadržet ani v bitvě u Breitenfeldu. Ke všemu se k Seveřanům přidali Sasové a vpadli do Čech.⁴³ Generalissimus musel podruhé na scénu a s ním do boje proti švédské invazi vytáhl rovněž Jan Beck. Ten se ze Švýcarska na čas vypravil domů a v Lu-

Don Gonzalo Fernández de Córdoba y la Guerra de Sucesión de Mantua y del Montferrato (1627–1629), Madrid 1955 a David PARROTT, *The Mantuan Succession, 1627–31. A Sovereignty Dispute in Early Modern Europe*, *English Historical Review* 112, 1997, s. 20–65.

38 Biograficky o Rombaldovi Collaltovi Pavel BALCÁREK, *Dobyvatel Mantovy*, Studie Muzea Kroměřížska, 1990, s. 76–92.

39 *Documenta bohémica bellum tricennale illustrantia* (dále DBBTI) IV, Praha 1974, s. 319–320 (Beck Janovi z Merode, 10. září 1629).

40 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 56.

41 Srov. R. REBITSCH, *Matthias Gallas*, s. 46–59.

42 Ke Gustavu II. Adolfovi a ke švédské politice za třicetileté války Nils AHNLUND, *Gustav Adolf, král švédský*, Praha 1939; Dieter ALBRECHT, *Richelieu, Gustav Adolf und das Reich*, München – Wien 1959; Günter BARUDIO, *Gustav Adolf der Große*, Frankfurt am Main 1985 či Marcus S. JUNKELMANN, *Gustav Adolf (1594–1632). Schwedens Aufstieg zur Großmacht*, Regensburg 1993.

43 K saskému vpádu monograficky Antonín REZEK, *Dějiny saského vpádu do Čech (1631–2) a návrat emigrace*, Praha 1889; nověji Miroslav TOEGEL, *Příčiny saského vpádu do Čech v roce 1631*, *Československý časopis historický* 21, 1973, s. 553–580 a Oldřich KORTUS, *Praha za saského vpádu v letech 1631 a 1632*, *Pražský sborník historický* 36, 2008, s. 105–184.

cembursku strávil podzim i část zimy 1631/1632.⁴⁴ Jeho domácí pobyt dal zřejmě život synovi Janu Jiřímu, asi nejmladšímu z Beckových dětí, přesto posléze hlavnímu dědici. Čtyřiačtyřicetiletý Lucemburčan se také v březnu 1632 dočkal plukovnického patentu poté, co v Bambergu 9. března předčasně zemřel klettgauský landkrabě Alwig ze Sulzu. Pluk, o němž se již tolik zasloužil, mu svěřil Albrecht z Valdštejna obratem. V jedné lucemburské kupní smlouvě z 18. března 1632 je Jan Beck uváděn už jako plukovník jistého německého regimentu.⁴⁵ Nepochybně tehdy ve své domovině pro navracejícího se vévodu mohutně verboval, vždyť jeho pluk měl být ve stejné době mezi císařskými s počtem 1780 mužů vůbec nejsilnější.⁴⁶ Zanedlouho se s ním novopecený plukovník zapojil do bojů se Švédy a léto strávil ve valdštejnském táboře u Norimberka urputným zápolením s nepřitelem.⁴⁷ Údajně se zde opět nemálo vyznamenal, v rozhodující bitvě u Lützenu však chyběl.

Vyčerpán boji se švédskými vojáky pobýval Beck během zimy asi v Čechách⁴⁸ a připravoval se na tažení do Slezska. Výprava vedená Valdštejnem byla úspěšná a vyvrcholila známým střetem u Stínavy, při níž byl v říjnu 1633 poražen menší švédský sbor a mimo jiné zajat „arcirebel“ Jindřich Matyáš z Thurnu.⁴⁹ Poté se frýdlantský vévoda a jeho sbory opět vrátily do Čech, kde se měla odehrát závěrečná scéna valdštejnského dramatu, v níž Beckovi, nejdříve pobývajícimu v Praze⁵⁰ a následně se přesouvajícimu do Plzně, připadla nikoli nepodstatná úloha. Na rozdíl od hlavních generalissimových exekutorů zůstával se svým vrchním velitelem po celou dobu a podle všeho patřil k mluvčím těch, kteří hodlali zůstat za každých okolností věrni císaři. I v nobilitačním diplomu se praví, že „Beck dokázal svou věrnost vůči rakouskému domu, zvláště zářivě v Plzni, když byly objeveny a paralyzovány machinace Frýdlanta a když tyranovi tváří v tvář odporoval – v ohrožení života a s takovou pevností, že jeho chování všechny přítomné udivilo a i u tyrana samotného si vynutilo chválu“.⁵¹ První plzeňský revers sice Beck podepsal, proti druhému se ale již otevřeně postavil a s některými svými kolegy dokázal prosadit změnu jeho znění. Zatímco pak Valdštejn většinu

44 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 57.

45 Archives nationales de Luxembourg (dále ANL), Microfilms, Fonds Van Wervecque 47, s. 159.

46 Friedrich Emanuel von HURTER, *Wallensteins vier letzte Lebensjahre*, Wien 1862, s. 49.

47 O bojích u Norimberka mj. Josef KOLLMANN, *Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631–1634*, Praha 2001, s. 37–40.

48 Alespoň v květnu 1633 bylo 12 kompanií jeho pěšího pluku ubytováno v Čechách v oblasti Kutné Hory, Čáslavi a Malešova (Hermann HALLWICH, *Wallensteins Ende I*, Leipzig 1879, s. 371).

49 K Thurnovi nejnověji Miloš POJAR, *Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu*, Praha 1998 (ke Stínavě s. 147); viz také Otakar ODLOŽILÍK, *Povstalec a emigrant*, Londýn 1944.

50 Srovnej DBBTI V, Praha 1977, s. 230 (čeští místodržící Kristiánu Ilovovi, 17. ledna 1634) a Václav LÍVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare IV (1626–1635)*, Praha 1953, s. 310–314.

51 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 126–127.

důstojníků propustil, Becka si ponechal při sobě, snad z obavy, snad aby si jej naklonil.⁵² Nakonec jej pustil do Prahy za jeho plukem a sám se vydal na svou poslední cestu do Chebu.⁵³

Po Valdštejnově likvidaci zůstával Beck ještě nějaký čas v českém hlavním městě a s ohledem na hrozící nebezpečí od Bernarda Výmarského měl všem okolním plukům poručit, aby byly připraveny na případný pochod, zaopatřit proviantem přes Prahu pochodující oddíly a co možná nejdříve odvelet dragouny.⁵⁴ Zanedlouho musel do pole vyrazit i sám Beck. Zamířil se svou jednotkou k říšskému Řeznu, které koncem předchozího roku dobyli Švédové a obsadili svou posádkou. Císařské obležení trvalo až do konce července 1634, 26. toho měsíce město kapitulovalo. Beck během bojů držel silnou pozici na jižním dunajském břehu a musel ustát několik výpadů obležených, což se mu úspěšně podařilo. A to přímo před očima budoucího císaře Ferdinanda III. (tehdy generalissima císařských vojsk a dvojnásobného krále), který poté Beckovi propůjčil Nový aldringenský pluk, jehož velitel před několika dny padl v boji o Landshut.⁵⁵ Zaneprázdnění císařských u Řezna využili Švédové ve spojení se Sasy k vpádu do Čech, zemi velmi zpustošili a např. Nymburk zcela vyvraždili a vypálili.⁵⁶ Ferdinand (III.) proto některé pluky obratem poslal do Čech, mezi nimi i Jana Becka, který tak přišel o velkolepý triumf katolických zbraní u Nördlingenu.⁵⁷ V Čechách prakticky k žádným střetům nedošlo. To se ale již Beckova kariéra na českých a německých bojištích chýlila ke konci. Španělé tehdy potřebovali schopné důstojníky do Nizozemí a zažádali na nejvyšších místech i o Becka, který se jim jako lucemburský rodák a znalec terénu mohl hodit. Kardinál infant Ferdinand a hrabě Oñate pověřili už během obležení Řezna svého diplomata úkolem, aby krále Ferdinanda pohnul k přenechání Beckova pluku Španělům. Ten to odmítl. Nedlouho poté neuspěl ani španělský vyslanec u vídeňského dvora, ale Španělé se nevzdávali a nakonec jim byl Beck v listopadu 1634 skutečně přislíben.⁵⁸

52 Tak i Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978, s. 504.

53 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 124–164 (kapitola o Beckovi ve vztahu k Valdštejnovi). Srov. Golo MANN, *Wallenstein. Sein Leben erzählt von Golo Mann*, Frankfurt am Main 1971, zvláště s. 1026–1134. Mann Becka za příliš čestného nepovažoval, spíš naopak, za zrádce svého dobrodince (s. 1134).

54 DBBTI V, s. 261 (Gallasův příkaz Beckovi z 11. března 1634).

55 K Aldringenovi viz pozn. 11. K bojům o Landshut také Werner EBERMEIER, *Landshut im Dreißigjährigen Krieg*, Landshut 2001, zvláště s. 82–144.

56 O nymburských událostech Otakar ODLOŽILÍK, *Zkáza Nymburka za třicetileté války*, Nymburk 1934. Srov. též Marek ĐURČANSKÝ, *Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky obrazu vojáka v českém prostředí*, Kuděj 1999/1, s. 22–38.

57 K nördlingenské bitvě nejnověji Peter ENGERISSER – Pavel HRNČIŘÍK, *Nördlingen 1634. Die Schlacht bei Nördlingen – Wendepunkt des Dreißigjährigen Krieges*, Weißenstadt 2009.

58 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 63–64.

Jeho novým vrchním velitelem se měl stát náchodský pán a vévoda z Amalfi Ottavio Piccolomini.⁵⁹

Nastávající zimní období strávil Jan Beck a jeho pluk cestou na západ, za svůj hlavní stan si přitom zvolil dolnofrancké městečko Mellrichstadt, kterého dosáhl již koncem roku 1634 a které neopustil před dubnem 1635.⁶⁰ Během této doby však kooperoval na několika akcích a také se dočkal své první, nejnižší generálské hodnosti, nejspíše od ledna byl generálem strážmistrem.⁶¹ Jeho vrchním velitelem zatím zůstával Matyáš Gallas, který jej počátkem léta poslal ještě dále na západ Říše jako posilu Piccoliminimu.⁶² S ním se Beck v polovině června spojil patrně v Andernachu v Rýnské Falci, načež společně překročili Rýn a táhli na Namur.⁶³ Do války totiž právě otevřeně vstoupila Francie, které musel čelit kardinál infant Ferdinand Habsburský (don Fernando), od konce roku 1634 nizozemský generální místodržící. Na jeho příkaz lucemburský guvernér Christoph von Emden podnikl v březnu 1635 útok na Trevír a město, jehož arcibiskup Filip Kryštof ze Soetern se spojil s Francouzi, obsadil, arcibiskupa zajal a uvěznil v Lucemburku.⁶⁴ Francouzi proti tomu marně protestovali. V červnu pak vyhlásili válku Španělsku, na což zase pochopitelně musel reagovat císař a v ozbrojeném konfliktu s Francií se ocitl také. Jan Beck díky tomu opět vstoupil na lucemburskou a nizozemskou půdu, k výraznějším bojům tu ale zatím nedošlo a na zimu se generál strážmistr musel přesunout do Juliška k Dürenu, jelikož kardinál infant jim nedokázal ubytování zajistit. Ještě před zimním klidem byl Beck nepřítelem, snad v prosinci 1635, donucen ke svedení větší bitky,⁶⁵ jejíž výsledek nicméně neznáme.

Zrovna tak nevíme v podstatě nic konkrétního o Beckově činnosti během roku 1636, na kdy císařští a Španělé naplánovali dvojitý úder proti Francii. Zatímco z východu do království Ludvíka XIII. mířila hlavní císařská armáda pod velením Matyáše Gallase, na severu se kardinál infant po ukončení bojů s Nizozemci rozhodl k mohutné diverzi, které se jistě zúčastnil i Jan Beck, jestliže diplom z následujícího roku uvádí jeho zásluhy

59 K Piccolominimu zvláště Thomas R. BARKER, *Generalleutnant Ottavio Fürst Piccolomini*, Österreichische Osthefte 1980, s. 322–369. Případně Heinrich BÜCHELER, *Von Pappenheim zu Piccolomini. Sechs Gestalten aus Wallensteins Lager*, Sigmaringen 1994.

60 Státní oblastní archiv (dále SOA) Litoměřice, pracoviště Děčín, Rodinný archiv (dále RA) Thunů, kart. 199 (větší množství listů Jana Becka Rudolfovi Thunovi).

61 Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618* II, Praha 1883, s. 782. Srovnej též DBBTI V, s. 365 (Vilém Lamboy Piccolominimu, 28. února – 9. března 1635).

62 DBBTI VI, Praha 1978, s. 30 (Gallas Piccolominimu, 8. června 1636).

63 Tamtéž, s. 32 (Piccolomini Gallasovi, 13. června 1635) a 36 (Piccolomini kardinálu infantovi, 22. června 1635).

64 Jean-Pierre KOLTZ, *Baugeschichte der Stadt und Festung Luxemburg* I, Luxemburg 1970, s. 200–201 a P. MARGUE, *Handbuch der Luxemburger Geschichte* II, s. 131.

65 DBBTI VI, s. 77 (Piccolomini Ferdinandovi III., 26. prosince 1635).

v bojích jak proti Holanďanům, tak proti Francouzům.⁶⁶ Silný španělsko–císařský sbor v čele s Tomášem Savojským a Ottaviem Piccolominim vpadl koncem června do Pikardie a záhy dobyl několik strategicky významných pevností včetně Corbie na řece Sommě. Díky rychlé reakci francouzského krále se ale ve Francii nenaplnily katastrofické scénáře a iniciativa postupem času také přešla na její stranu, ztracené pozice si vzala záhy zpět.⁶⁷ Beck mohl po této kampani znovu zamířit do svého Lucemburska, kde v tomto roce řádili Chorvati⁶⁸ a velký mor, který si jen v hlavním městě vyžádal obrovské množství obětí, včetně guvernéra Emdena a prezidenta provinciální rady.⁶⁹ I generál strážmistr musel mít jistě velké obavy o své blízké, dorazil ovšem zřejmě až poté, co už nákaza ustoupila nebo ustupovala. Zimu strávil ve vlasti⁷⁰ a s potěšením přijal poděkování tamních stavů za vše dobré, co pro ně a pro zemi vykonal.⁷¹ Nemalý čas mu rozhodně zabralo rovněž obstarání podkladů pro šlechtický diplom, které musel dodat do Vídně nebo do Bruselu. Snad se obrátil na své dobré známé, münsterské mnichy z Grundu, vynikající latiníky.⁷² Svobodným pánem, baronem, se Jan Beck stal k 18. dubnu 1637 a od nového císaře Ferdinanda III. dostal i právo do budoucna titulovat se podle nějakého získaného sídla.⁷³ Někdejší generalissimus tak na svého spolehlivého vojáka nezapomněl a hned v počátcích své císařské vlády jej povznesl do aristokratické společnosti. Vyloučit se nedá ani verze, že za povýšením stál kardinál infant, v jemuž svěřené zemi Beck ve stejné době místo nepřítomného Piccolominiho⁷⁴ velel císařským jednotkám a sháněl tu všemi silami peníze, které byly vojsku přislíbeny.⁷⁵

Současně je dost dobře možné, že nobilitace měla i přímou souvislost s plánovaným svěřením důležitého vojenského postu Beckovi, hned 8. května se totiž stal velitelem vojska dislokovaného v lucemburském vévodství.⁷⁶ Tímto jmenováním byla svým způsobem nahrazována nepřítomnost lucemburského guvernéra Filipa Dětricha hraběte z Manderscheid–Kaylu, kterému byla nejprve odebrána vojenská a posléze i civilní správa. Kromě

66 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 42–49.

67 Srov. R. REBITSCH, *Matthias Gallas*, s. 152–166.

68 Podrobněji G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 68–70.

69 P. MARGUE, *Handbuch der Luxemburger Geschichte* II, s. 132.

70 Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Cizí rody, Autografy VII, No. 16, inv. č. 423, kart. 12, fol. 56, 15. února 1637 Beck z Lucemburku Karlu Ludvíku Arnoštovi hraběti Sulzovi, místodržícímu württemberského vévodství.

71 ANL, sign. A – IV, 37, vol. IV, fol. 417.

72 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 40.

73 Tamtéž, s. 42–49. Beckovi chyběl urozený predikát a nakonec to tedy byla česká Vidim, která tento jeho handicap odstranila.

74 Srov. početnou Beckovu korespondenci v SOA Zámorsk, RA Piccolomini, mikrofilmy.

75 DBBTI VI, s. 175 (G. B. Picchi Piccolominimu, 4.–16. dubna 1637).

76 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 65.

nepřítomnosti v zemi mu byly činěny i další výčitky, mj. kvůli nesrovnalostem za jeho správy. Manderscheid měl kupodivu i přes ztrátu pravomocí s Beckem posléze velmi dobré vztahy. Dokonce jej měl uvádět i do tajů civilní správy. Není zřejmé, jak dlouho Beck Manderscheida zastupoval, jistě to ale nebylo déle než do konce srpna, kdy už byl prokazatelně ve velení lucemburského vojska don Andrea Cantelmo. V Lucembursku ale poté klid nezavládl, mezi Cantelmem a Manderscheidem to jiskřilo, takže i v Bruselu, když dostávali naléhavé zprávy od provinciální rady, pochopili, že je nutno zakročit. Jako o jediném kandidátovi na post lucemburského guvernéra se uvažovalo o clerfském pánovi Claudovi z Lannoy,⁷⁷ polním maršáloví, diplomatovi a nositeli Řádu Zlatého rouna. Ten měl sice podporu kardinála infanta, ale nelíbil se prý králi Filipovi IV. Lannoy nakonec na kandidaturu rezignoval a poté se začalo uvažovat o Beckovi, který se měl ovšem zatím stát nanejvýš jen guvernérem provizorním. Kardinálu infantovi se asi příliš nezdálo měnění starých tradic, podle nichž se guvernérem mohla stát jen osoba z vysoce urozeného rodu, ideálně kníže nebo vévoda.⁷⁸ O Beckovi proto v únoru 1638 uvažoval znovu jen jako o guvernérovi tamního vojska, civilním guvernérem měl zůstat Manderscheid. Nakonec se však ještě onoho února Beck přeci jen dostal do nejvyššího lucemburského úřadu,⁷⁹ byť zpočátku skutečně jen provizorně.⁸⁰

Lucemburským guvernérem

Jan Beck si při nástupu guvernéřství kladl podmínky. Především požadoval vytvoření komise pro lucemburské záležitosti, jejímiž členy by byli lidé se stavem v zemi dobře obeznámení. Dále žádal dobré zásobování proviantem. Uváděl, že rovinatá část země byla prakticky vyliďněna a že přílišná zátěž nutila k útěku i zbylé obyvatelstvo. Ve městech chyběly potraviny, takže měšťané odcházeli do měst na Rýnu, kde nalézali snadnější obživu. Zůstávali prý jen chudí, kteří už o své majetky přišli. Dále musela být podle Becka mnohem lépe zajištěna města, na nichž závisela bezpečnost země, tedy Lucemburk, Thionville a Montmédy. Uváděl i jiná potřebná opatření ohledně pevností, konkrétně nutnost vložení dostatečných posádek, aby se zabránilo nepřátelským výpadům. Současně požá-

77 O něm a jeho rodu Pierre Eugène POSWICK, *Les comtes de Lannoy-Clervaux, princes de Rheina-Wolbeck*, Bruxelles 1904 a stručně též Emil PRŮM, *Clerf, dessen Ortsgeschichte, Baudenkmäler und Landschaftsbilder*, Luxemburg 1913.

78 Zářivou guvernéřskou postavou druhé poloviny 16. a počátku 17. století byl Petr Arnošt z Mansfeldu, který si v Lucemburku vybudoval honosný palác, z něhož však do dnešních dob prakticky nic nezůstalo. Nejnověji k této mimořádné osobnosti Jean Luc MOUSSET – Krista de JONGE (ed.), *Pierre Ernest de Mansfeld (1517–1604). Un prince de la Renaissance*, Luxembourg 2007.

79 J.–P. KOLTZ, *Baugeschichte*, s. 202.

80 G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 71–74 a A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 172–179.

doval velkou peněžní částku na vylepšení pevností, zvláště opevnění Lucemburku, a na vystavění kasáren („baráků“, jedněch z prvních v Evropě!), jelikož obyvatelé nemohli být schopni tolik vojáků vydržovat.⁸¹ Nezapomněl ani na obstarání obživy pro zchudlé obyvatele a na pravomoci pro vrchního velitele, který měl mít právo rozhodnout i to, zda mohou či nemohou být obležené a neudržitelné pevnosti vydány nepříteli na akord. Dokud by toto vše nebylo splněno, nevěděl prý Beck, jak se úřadu ujmout a s úspěchem jej zastávat.⁸² Známe-li poměry, jaké panovaly ve druhé polovině třicetileté války, charakteristické notorickým nedostatkem financí na všech stranách,⁸³ je zřejmé, že jeho požadavky, byť je myslel naprosto upřímně, nemohla španělská správa akceptovat. Beck tak vytrval po celý březen (1638) v Bruselu a dokonce se měl chystat na návrat k vojsku do Julišska. Nechtěl do Lucemburska odjet, dokud by nedorazily slíbené prostředky. 26. března jej nutil k odjezdu i generální guvernér a tehdy byl už Beck titulován jako královský guvernér, nikoliv jen jako vojenský.⁸⁴

Jan Beck přes své jmenování do úřednické funkce nadále zůstal aktivním generálem, kterého Španělé potřebovali na bojištích.⁸⁵ A na těch se také téměř neustále pohyboval. Mimo válečné kampaně se účastnil zasedání válečné rady, kde se rozhodovaly mj. otázky rozmístění vojenských kvartýrů. V Lucembursku tak mohl být posléze jen zhruba od sklonku podzimu do ledna, kdy se konala generální shromáždění stavů. Očekávalo by se tudíž, že mu na rodnou zemi zbývalo jen málo času. Přesto tomu tak nebylo. I na frontě údajně Beck pilně zastával práci guvernéra. Mezi ním a Lucemburskem putoval posel za poslem a velící důstojník evidentně vyřizoval nejrůznější věci, od vládních záležitostí po nářky konkrétních jednotlivců. V době, kdy se nebojovalo, pobýval často v Bruselu a i zde se lucemburské problematice věnoval. Faktem je, že tu mohl pro svou zemi vykonat sko-

81 K problematice vojáků ve městech zvláště Ralf PRÖVE, *Der Soldat in der „guten Bürgerstube“*. *Das frühneuzeitliche Einquartierungssystem und die sozioökonomischen Folgen*, in: Bernard R. Kroener – Ralf Pröve (Hg.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 191–219. Viz také Michael KAISER, *Die Söldner und die Bevölkerung. Überlegungen zu Konstituierung und Überwindung eines lebensweltlichen Antagonismus*, in: Stefan Kroll – Kersten Krüger (Hg.), *Militär und ländliche Gesellschaft in der frühen Neuzeit*, Münster – Hamburg – London 2000, s. 79–120 a Jan KILIÁN – Marie KOLDINSKÁ – Milan SVOBODA (edd.), *Turek, Švéd a Prajz. Vojenský živel versus město a venkov českého raného novověku* (= Historie – otázky – problémy 3, 1/2011), Praha 2011.

82 ANL, sign. A – IV, vol. IV, fol. 423–425.

83 Ke konkrétní problematice financování armády v této době zvláště Hubert SALM, *Armeefinanzierung im Dreissigjährigen Krieg. Der Niederrheinisch–Westfälische Reichskreis 1635–1650*, Münster 1990.

84 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 181–185. Ani ne o měsíc později se kardinál infant znovu zaobíral myšlenkou na definitivní jmenování někoho jiného a asi i později o tom uvažoval. Nicméně Beckovo „provizorium“ vydrželo skoro čtyři roky, než skutečně 18. ledna 1642 dostal za své zásluhy při dobytí Aire lucemburský guvernerský patent. Předal mu jej už nový generální guvernér don Francisco de Melo, jelikož kardinál infant zemřel v listopadu 1641. K Beckovi coby oficiálnímu lucemburskému guvernerovi viz také G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 97–112.

85 O Beckově válčení v jeho guvernerských letech bude podrobněji pojednáno v následující stati.

ro víc než doma. Vždyť v bruselské válečné radě byl dobře informován i o tom, jak budou rozdělena zimní ležení, Lucembursko nevyjímaje, a mohl se tak snažit o to, aby provincie nebyla zatěžována příliš. Zvláště v posledních letech svého života se Beck Lucemburska energicky ujímal a jeho stavy vždy včas alarmoval, pokud hrozilo nějaké nebezpečí.

Ovšem ne vždy měl úspěch. Zvláště proto ne, že se do Lucemburska neustále vraceli muži vévody Karla IV. Lotrinského,⁸⁶ jehož vlastní země byla okupována Francií a jenž si většinou dokázal u generálního guvernéra prosadit to, co chtěl. Disponoval totiž pro Španěly nepostradatelnou armádou, navíc mu v Bruselu a Madridu dlužili závratné peníze. S Beckem se nemohli mít ve vzájemné lásce. Vévoda si údajně brousil zuby na část Lucemburska, ne-li na něj celé, a Beck stál v cestě jeho plánům. Nejprve se snažil nahradit španělskou posádku v hlavním městě vévodství svou vlastní a v roce 1646 do Lucemburku proti vůli Becka, stavů i provinciální rady přeložil svůj nejvyšší soudní dvůr. Hned dalšího léta pak požádal arcivévodu Leopolda Viléma⁸⁷ o přenechání města coby vojenského shromaždiště. Zdálo se, že arcivévoda není proti. Podle Jana Becka ale usiloval vévoda o celou zemi, kterou chtěl takto nejprve zruinovat, aby ji pak získal výrazně levněji. Lucemburským stavům se naštěstí podařilo arcivévodu od záměru odvrátit, i s poukazem na to, že by takto mohlo být Lucembursko pro španělskou korunu úplně ztraceno.⁸⁸

Díky pobytu v Bruselu, kde dlel rovněž generální proviantmistr, se Beckovi mělo dařit dosahovat toho, že vojsko bylo lépe zásobováno a Lucembursko v tomto směru nemuselo tolik trpět. Když se pak v dubnu 1647 v okolí Mersche, kde měl ostatně vlastní statky, objevili marodéři,⁸⁹ vyjádřil se pro velmi ostré zakročení. Považoval skoro za urážku svého guvernérského úřadu, že se mohli objevit na dohled hradeb hlavního města.⁹⁰ Na měšťany z Grevenmacheru se pro změnu údajně velmi rozhněval, když se dověděl, že zanedbávají kontribuce vůči guvernérovi Thionville.⁹¹ Právě po pádu tohoto města-pevnosti do francouzských rukou (1643) nastala asi nejtěživější situace co do vojenského i hospo-

86 Ke Karlovi IV. Lotrinskému zvláště Rainer BABEL, *Zwischen Habsburg und Bourbon. Außenpolitik und europäische Stellung Herzog Karls IV. von Lothringen und Bar vom Regierungsantritt bis zum Exil (1624–1634)*, Sigmaringen 1989 a Hans SCHMIDT, *Karl (III.) IV., Herzog von Lothringen*, in: *Neue Deutsche Biographie* 11, Berlin 1977, s. 231–234.

87 Leopold Vilém byl vrchním velitelem císařských vojsk a také držel větší množství církevních prebend, mj. arcibiskupství olomoucké. K němu nejnověji Renate SCHREIBER, „*ein galerie nach meinem humor*“. *Erzherzog Leopold Wilhelm*, Wien 2004. Viz také Peter BROUCEK, *Erzherzog Leopold Wilhelm und der Oberbefehl über das kaiserliche Heer im Jahre 1645*, in: *Aus drei Jahrhunderten. Beiträge zur österreichischen Heeres- und Kriegsgeschichte von 1645–1938*, Wien – München 1969, s. 7–38.

88 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 193–195.

89 Srov. Ulrich BRÖCKLING – Michael SIKORA (Hg.), *Armeen und ihre Deserteure. Vernachlässigte Kapitel einer Militärgeschichte der Neuzeit*, Göttingen 1998. V českém prostředí koncem třicetileté války v tomto směru mimořádně prosluli tzv. Petrovští.

90 Archives de l'Etat à Arlon, Papiers Niederkorn, Beck Niederkornovi z Bruselu 24. srpna 1647.

91 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 199.

dářského tlaku. Nový thionvillský guvernér nerespektoval ochranné listy, které vystavil lucemburským obcím, a jeden z jeho důstojníků opakovaně útočil do Lucemburska, kde byly některé vsi a městečka vypáleny. Podobné stížnosti lucemburští stavové vznášeli také na metického guvernéra a Beck u obou protestoval a činil i pohružky. Svého lucemburského zástupce Strozziho tak roku 1646 instruoval, jak se má v podobných případech chovat – zvláště Thionvillským měl oplácet vpády a loupení stejnou mincí. Tamní stavy jej přitom začátkem roku 1647 prosily, aby Thionville, ještě nedávno lucemburskému, neukládal žádné kontribuce. Komplikovaná byla ostatně i otázka panství, která ležela kolem města, jelikož do kapitulace nebyla zahrnuta a zůstávala součástí lucemburského vévodství.

Beck údajně nebyl velkým stylistou a brát pero do ruky mu mělo přijít za těžko, podobně to bylo ostatně i s diplomacií. Přesto se diplomatickým záležitostem nemohl vyhnout. V roce 1645 se po deseti letech do Trevíru vrátil Kryštof Filip ze Soetern⁹² a Beck i provinciální rada se začali obávat nejhoršího, tedy jeho spojení s Francií a sevření Lucemburska do kleští. Guvernér tehdy dostal od krále příkaz, aby s kurfiřtem obnovil kontakty. Beck proto v lednu 1646 Soeterna ujišťoval, že z lucemburské strany se Trevírsku dostane přátelství a podpory, recipročně ale doufal, že kurfiřt neumožní nepříteli vpád do jemu svěřené země.⁹³ Což bylo dost optimistické, uvážíme-li, že Trevír obsadil už na podzim 1645 francouzský maršál Turenne.⁹⁴ Přesto kurfiřt považoval za vhodné se před Beckem v tomto směru ospravedlnit: se svými omezenými oddíly přeci nemohl klást protivníkovi rovnocenný odpor. Věřil však, že pokud by byl ze strany Lucemburska klid, podaří se mu francouzského guvernéra přimět k tomu, aby jej opětoval.⁹⁵

Jak už zaznělo v jeho podmínkách pro převzetí guvernéřské funkce, dbal i posléze Jan Beck velmi na údržbu lucemburských pevností, hlavně Montmédy,⁹⁶ Lucemburku a před jeho pádem i Thionville. Opakovaně naléhal na generálního guvernéra a na stavy, aby získal ke stavebním podnikům dostatečné finanční prostředky. Někdy se mu podařilo vymoci si je z konfiskátů, jako v roce 1644, kdy získal na stavbu pevností 5000 zlatých ze zabavených panství Vianden, St. Vith a Dasburg. Většinou peníze přicházely nepravidelně, přesto Beck musel stavět. Před rokem 1643 mu leželo na srdci zvláště vylepšení Thionville, po jeho ztrátě vehementně opevňoval Lucemburk. Jelikož země byla často bez pro-

92 ANL, sign. A-III-12-CP 1065 (Conseil provincial, Registrature des ordonnances, édits, placards, résolutions 1644-1649), fol. 51-53 (12. dubna 1645 císař Ferdinand III. oznamuje, že trevírský kurfiřt přijal závěry Pražského míru z roku 1635, císařovu volbu i korunovaci atd., takže je znovu restituován do svého kurfiřtství).

93 Tamtéž, fol. 99 (Beck trevírskému kurfiřtovi, 12. ledna 1646).

94 J.-P. KOLTZ, *Baugeschichte*, s. 203. Francouzi přitom Trevír vyklidili až v roce 1649.

95 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 211-212.

96 Montmédy bylo ústřední pevností a správním centrem hrabství Chiny, které patřilo k lucemburskému vévodství. Blíže Jean-Francois-Louis JEANTIN, *Histoire de Montmédy et des localités meusiennes de l'ancien comté de Chiny* I-III, Nancy 1861-1863.

středků, používal poměrně masově (čísla měla jít do tisíců) donucování poddaných. V roce 1644 jak v Lucemburku, tak v Arlonu. Rada se proti tomu sice ozvala, ale z Bruselu byla ujištěna, že se tak děje i jinde. Navíc šlo přeci o jejich obranu. Byli-li k dispozici, používal Beck na opevňovací práce také zajatce, což byl případ zvláště přelomu třicátých a čtyřicátých let, kdy se po úspěchu u Thionville ocitlo v zajetí množství francouzských vojáků.⁹⁷ Díky Beckovi byl rozšířen a snad i dokončen bastion Berlaymont, zvaný také sv. Jiří. V roce 1644, kdy stavební akce vrcholily, vznikly bastiony Grund, sv. Ducha, Louis a Beck,⁹⁸ ravelin Camus–Marie a pravděpodobně i dolní bastion Tři holubice. Nejčastěji přítom guvernér využíval služeb inženýra Izáka Treybacha, příslušníka jednoho hononěmeckého pluku, snad jeho vlastního. Jan Beck měl i další velké plány,⁹⁹ nicméně k jejich provedení už mu nebyl dopřán čas, v posledním roce války jej na bojišti dostihla smrt.

Závěr vojenské kariéry

Zatímco v roce svého jmenování guvernérem Jan Beck nebyl záležitostmi velení u vojska nijak výrazně zatěžován, měla se hned od roku následujícího situace zcela změnit. Koncem března 1639 dostal od Piccolominiho z Bruselu příkaz, aby držel všechny oddíly v oblasti v bojové pohotovosti, a současně mu byl podřízen sbor ležící v Trevírsku.¹⁰⁰ Uplynulo jen pár týdnů a Beck naléhavě potřeboval Piccolominiho pomoc, jelikož Francouzi napadli důležitou lucemburskou pevnost Thionville (německy Diedenhofen) a na druhé straně řeky Mosely se začala nebezpečně koncentrovat vojska Bernarda Výmarského.¹⁰¹ S Piccolominim byl nyní Beck v takřka permanentním písemném styku¹⁰² a společně měli také dosáhnout jednoho ze svých největších úspěchů. Piccolomini se vydal okamžitě pevnosti na pomoc.¹⁰³ Během několika dnů k Thionville dorazil a nepřítele tu 7. června zřejmě dokonale zaskočil, vítězství, i bez Beckovy osobní přítomnosti (nikoli

97 J.–P. KOLTZ, *Baugeschichte*, s. 204.

98 Původně byl ovšem bastion pojmenován po sv. Janovi. Na jeho základním kameni lze dosud spatřit datum 1644 a Treybachovo jméno.

99 Nakonec je paradoxně dokončil koncem 17. století francouzský důstojník a architekt Vauban v době nedlouhé francouzské okupace Lucemburska. Především on a Beck v hlavním městě vévodství vytvořili fortifikace, které byly díky své jedinečnosti zapsány na seznam památek UNESCO.

100 DBBTI VI, s. 294 (Piccolomini Beckovi, 28. března 1639). Nejpřednější linie přítom měla být vytvořena na řece Máse a rezervy ubytovány v Trevírsku a v Lucembursku.

101 K Bernardovi Výmarskému dosud nejpřínosněji Gustav DROYSEN, *Bernhard von Weimar I–II*, Leipzig 1885.

102 Srov. SOA Zámorsk, RA Piccolomini, inv. č. 19752–19756 a 19782–19794.

103 DBBTI VI, s. 330 (Piccolomini z Namuru kardinálu infantovi, 30. května 1639).

však zásluh),¹⁰⁴ bylo skvělé.¹⁰⁵ Z jednadvaceti tisíc nepřátelských mužů mělo zůstat nejméně šest tisíc na bojišti a ještě více jich bylo zajato, včetně velícího maršála Feuquiérese, několika plukovníků a desítek důstojníků, ukořistěno bylo také deset děl, veškerý trén a prapory. Naopak císařští měli mít pouhou tisícovku mrtvých a zraněných.¹⁰⁶ Po krátkém odpočinku musel Piccolomini zase nastoupit cestu zpět, protože Francouzi ohrožovali jednu pevnost v oblasti Pas de Calais, a velení u Thionville přenechal Beckovi.¹⁰⁷

Po Piccolominiho odchodu zůstaly Janu Beckovi jen nepočtené oddíly, přitom mu ale kardinál infant neprodleně přikázal napadnout město Damvillers. Guvernér to s ohledem na kvalitní městské fortifikace považoval za velmi těžký úkol, tím spíš, že neměl dostatek děl ani jiných prostředků a navíc byl značně vzdálen od logistických center. Obával se, že ve hře není jen jeho osobní úspěch, ale i čest císařské armády. Oproti rozkazu si proto dovolil navrhnout, že by se měla nejprve obsadit jistá místa v metském biskupství, čímž by se uvolnila cesta do biskupství Verdun. Tento úkol také konzultoval s vévodou lotrinským.¹⁰⁸ Nakonec však bylo zapotřebí přiložit ruku k dílu jinde, protože do Lucemburska k Thionville hodlal zamířit francouzský maršál Gaspard de Coligny, hrabě de Chatillon, a Beck mu v tom měl podle nového rozkazu od kardinála infanta zabránit, případně osobně k ohroženému městu přispěchat a jeho posádku posílit.¹⁰⁹ Guvernér tentokrát neváhal a k Thionville se neprodleně vydal, v blízkosti Arlonu zanechal jen plukovníka Heistera s jeho chorvatským oddílem, jednak k ochraně města, jednak kvůli zajišťování informací o pohybu nepřítele. Pokud by se prý po svém příjezdu do Thionville přesvědčil o tom, že nepřítel plánuje proti pevnosti útok, hodlal všechny jezdce, kteří jej doprovázeli, poslat zpět k Heisterovi, aby společně přepadli ty Francouze, kteří se chystali k Thionville.¹¹⁰ Za tři dny už byl Beck v Thionville a znepokojeně sledoval kroky nepřítele, svědčící o přípravě velké ofenzívy. Z té ovšem nakonec nic nebylo a do protiútoku naopak dokázal přejít Beck, když obsadil Mouzon a obklíčil Montmédy.¹¹¹

Tím závažnější akce v oblasti pro tento rok skončily a skončil tu také Piccolomini, kterého si císař po nucené rezignaci svého vrchního velitele Gallase vyžádal na středoevrop-

104 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 66.

105 O červnové bitvě podrobně G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 84–87, který také obšírně líčí i další události roku 1639, zvláště v červenci (s. 88–90).

106 SOA Třeboň, Historica, inv. č. 7961, sign. 6303 (Zpráva o bitvě u Thionville. Jde o německý tisk o čtyřech listech).

107 DBBTI VI, s. 314 (Piccolomini Ferdinandovi III., 25. června 1639).

108 Tamtéž, s. 316–317 (Beck Piccolominimu, 6. a 8. července 1639). Mj. sděloval, že 2800 zajatců transportoval do Namuru a že maršál Feuquiéres je ještě pořád těžce nemocný.

109 Tamtéž, s. 319 (kardinál infant Beckovi, 24. července 1639).

110 Tamtéž (Beck z Arlonu Piccolominimu, 26. července 1639).

111 Tamtéž, s. 322 (Piccolomini kardinálu infantovi, 5.–10. srpna 1639).

ská bojiště.¹¹² Becka však nadále znepokojovaly Chatillonovy útočné plány a nutnost hájit s nepočetnými pluky proti Francouzům příliš dlouhý frontový úsek od Flander po Lucembursko.¹¹³ Přes zimu naštěstí nepřítel nic nepodnikl, a guvernér se tu tak mohl se svým kolegou Vilémem Lamboyem pečlivě věnovat navyšování početního stavu vlastních sborů, v Bruselu totiž byly uvolněny finanční prostředky na naverbování 4000 kavaléristů a stejného počtu pěších.¹¹⁴ Začátkem roku 1640 bylo v Lucembursku ubytováno 122 kompanií a Beck důstojníkům mimořádně umožnil vyhlásit v zemi kontribuci, která by jejich mužům zajistila základní obživu.¹¹⁵ Guvernér se v tomto roce také poprvé tituloval jako polní maršál,¹¹⁶ hodnost zřejmě získal právě v souvislosti se zásadním rozšířením jeho vojska. Mnoho slavného s ním ovšem zatím nevykonal, boje měly spíš charakter poziční války.¹¹⁷

Další výrazný úspěch si Jan Beck připsal až po přesunu do oblasti Pas de Calais, kde v září 1641 oblehl pevnostní město Aire-sur-la-Lys, které mělo pro Španěly velký význam, jelikož pro Francii bylo klíčovým místem pro vpády do Flander. Úkol byl náročný jak kvůli pokročilé roční době, tak kvůli obtížnému, bažinatému terénu v okolí. Pevnost se prý dala jedině vyhladovět – a to Beck také udělal. Po tři měsíce ji držel v neprodyšném obklíčení, než se počátkem prosince vzdala.¹¹⁸ Tento triumf pohnul španělského krále Filipa IV., aby Becka konečně jmenoval definitivním a nikoli jen provizorním lucemburským guvernérem. A zanedlouho se měly dostavit úspěchy další. Roku 1642 u Honnecourtu napadli Beck a španělský generál Francisco de Melo francouzského maršála de Guiche na březích horní Šeldy. Guiche se opevnil u Cateletu a své pravé křídlo opřel o opatství Honnecourt. Sám Beck velel levému křídlu Melovy armády, které bylo jejich hlavní silou, a měl pod sebou španělské, německé, alsaské, valonské a italské pluky, stejně jako čtyři lucemburské setniny. Giuchemu se sice po útoku podařilo překvapivým ofenzivním pohybem zcela odrazit Valony a Italy, ale bitvu celou nakonec získali Španělé, společně s řadou prominentních zajatců, několika standartami a cennými děly.¹¹⁹

112 K tomu R. REBITSCH, *Matthias Gallas*, s. 195–203.

113 DBBTI VI, s. 336 (Beck z Lucemburku Piccolominimu, 4. listopadu 1639).

114 Tamtéž, s. 338 (D. de Hernani Piccolominimu, 14. prosince 1639) a 350 (Piccolomini Ferdinandovi III. v lednu 1640).

115 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 242.

116 Nicolas MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden nach den Weistümern, Lehenerklärungen und Prozessen* VII, Luxemburg 1963, s. 21–25. Bylo to v dopise magistrátu města Lucemburku Beckovi z dubna 1640. Podle Alberta Steffena (*Beiträge*, s. 66) se ale Beck polním maršálem stal až roku 1641.

117 Srov. G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 91–97.

118 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 80.

119 Tamtéž, s. 81–82. V celém Španělském Nizozemí mělo být vítězství velmi oslavováno a Melo byl králem povýšen na španělského granda a markýze de Tor de Laguna. Naproti tomu Beck zůstal poněkud opomenut.

Beckovy osudy byly v těchto letech velice pestré, jen jejich podrobné líčení by vydalo na obsáhlou studii, ne-li samostatnou monografii. Vždyť lucemburský guvernér tehdy putoval z jednoho místa na druhé a zúčastnil se velkého množství akcí proti francouzskému nepříteli.¹²⁰ V jedné však citelně chyběl. Na jeho nedávného spojence Mela zaútočili u Rocroi Francouzi a španělskou armádu v jedné z nejkrvavějších bitev třicetileté války doslova rozdrtili.¹²¹ Beck se svými 6000 muži dostal od Mela před bojem příkaz, aby přispěchal. Spěchal, ale dorazil pozdě, potkával již jen houfy prchajících, zmatených vojáků. Střízlivě usoudil, že jeho pomoc by byla marná a že bude účelnější neriskovat ztrátu vlastního malého sboru, který se musel ještě hodit pro stávající defenzivu v Nizozemí. Sám by se jistě nejraději vrátil do Lucemburska a věnoval se jeho obraně, ale po ztrátě mnoha členů štábu jej Melo potřeboval u sebe.¹²² Francouzský a také nizozemský vpád do španělských držav se dal po Rocroi brzy očekávat.

Vrchní francouzský velitel Ludvík Bourbon, princ de Condé¹²³ skutečně po bitvě obsadil řadu míst v Henegavsku a ukázal se až před branami Bruselu, ale to byl jen zastírací manévr, jeho skutečným cílem bylo Thionville. Již 8. června 1643 se v Paříži rozhodlo o obležení této lucemburské pevnosti, která zajišťovala Španělům spojení s Německem. Condé se k ní vydal třemi proudy a 18. června se s většinou své armády ocitl před hradbami. Ve stejnou chvíli byl Beck na zpáteční cestě do ohrožené vlasti. Melo jej nechal odejít ve chvíli, kdy mu byl Condého záměr jasný. Přestože se Beck od počátku svého velitelského období v zemi snažil Thionville dostat do co nejlepšího stavu a v takovém jej udržovat, když pevnost bohatě zaopatřil děly, municí a proviantem, nebyla nyní posádka vůbec dostatečná, nepřítel ji odhadoval jen na 700–800 mužů. Po Rocroi totiž Melo z garnizon stáhl mnoho mužů, aby doplnil své proždílé řady. S tím Condé také počítal, nikoli už s Beckem. Lucemburský guvernér přitom po návratu do hlavního města vévodství neměl k dispozici mnoho vojska a to, co k dispozici bylo, za mnoho nestálo. Z nepočtených oddílů, které přišly s ním, a z jednotky, kterou do Lucemburska poslal velitel alsaského sboru, vytvořil jádro dvoutisícové expedice, jež se měla ihned dostat do Thionville. Zdařilým kouskem Beckova velícího důstojníka se těmto mužům podařilo proklouznout přes nepřátelské pozice do města a obránce posílit. Nyní bylo na Španělech, aby obloženým

120 Zájemce lze případně odkázat na často citovanou práci G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 97–112.

121 Blíže Jonathan ISRAEL, *Olivares, the Cardinal-Infante and Spain's Strategy in the Low Countries (1635–1643). The Road to Rocroi*, in: Richard Kagan – Geoffrey Parker (ed.), *Spain, Europe and the Atlantic World. Essays in honour of John H. Elliott*, Cambridge 1995, s. 267–295. Stručně k bitvě též Friedemann BEDÜRFTIG, *Taschenlexikon Dreißigjähriger Krieg*, München 1998, s. 190–192.

122 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 83–87.

123 Moderní biografie „Velkého Condého“ zatím chybí, informačně nepřekonána přitom zůstává práce Joseph–Louis–Ripault DÉSORMEAUX, *Histoire de Louis de Bourbon, second du nom, prince de Condé, premier prince du sang, surnommé le Grand I–IV*, Paris 1768.

včas pomohli, guvernér už další vojáky oželeť nemohl. Ještě pět dní před kapitulací Thionville, tedy 3. srpna, Melo sliboval, že udělá vše pro jeho záchranu, pokud se ještě nějaký čas udrží. Jenomže mezitím proti španělskému vojsku vystoupili Nizozemci, záchrana se tudíž nekonala a lucemburská pevnost padla.¹²⁴

I po tomto mezníku se Jan Beck, pokud právě neúřadoval v Lucemburku, objevoval v severních španělských državách a v Porýní tam, kde jej bylo zapotřebí. Dokonce údajně nechybělo mnoho, aby se stal vrchním velitelem španělské armády bojující v Katalánsku. Král o svěřeni tohoto postu Beckovi vážně uvažoval, nový nizozemský generální guvernér Manuel de Moura y Cortereal, markýz de Castel Rodrigo mu to měl ale vymluvit.¹²⁵ V roce 1644 se žádné akce srovnatelné s rokem předchozím neuskutečnily, ačkoli Beck měl být připraven i proti nepřátelsky vystupujícímu Hesensku, které ohrožovalo Trevír.¹²⁶ Především tak opevňoval hlavní město.¹²⁷ Napřesrok sice zpočátku opět společně s Lamboyem vylepšoval císařskou armádu na Rýně,¹²⁸ zatímco jeho jízdní pluk zasáhl do velké bitvy u Jankova,¹²⁹ ale posléze se lucemburský guvernér vydal opačným směrem do Flander, aby čelil Nizozemcům.¹³⁰ Po celý srpen a září 1645 měl stát se 4000 muži proti pětikrát silnější oranžské armádě,¹³¹ nicméně střety se omezily jen na bezvýznamné šarvátky. Mnohem horší důsledky mohlo mít tažení francouzského maršála Turenna, který na podzim obsadil Trevír a vypadalo to, že od vpádu do Lucemburska jej nic nezadržívá.¹³² Do Beckovy domoviny nicméně Francouzi zatím nevstoupili. Ani v roce 1646 to na frontě pro císařsko-španělské zbraně nevypadalo lépe. I Beck se záhy dostal do nezáviděníhodné situace, když Holanďané s Francouzi podnikli ofenzivu ve Flandrech. První pronikali ze severu až k městu St. Vith, druzí od jihu a západu až do samého srdce vévodství.¹³³ Rok 1647 zase Beckovi naplnily už zmíněné starosti s Karlem IV. Lotrinským, s nímž také

124 G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 99–101 a A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 87–94.

125 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 67.

126 DBBTI VII, Praha 1981, s. 100 (19 listů kurfiřta Ferdinanda Kolínského Piccolominimu z Bonnu z 30. května – 17. října 1644).

127 Viz předchozí stať. Rok 1644 byl v Lucemburku ve znamení velkých stavebně-fortifikačních počinů.

128 DBBTI VII, s. 197 (G. Frankoman Piccolominimu, 17. dubna 1645).

129 Václav ŠUSTR, *Bitva u Jankova 1645*, Votice 1994, s. 36. Beckův pluk zde bojoval ve druhém sledu pravého křídla pod velením Jana z Werthu. K bitvě též Zdeněk BRANDL – Josef PETRÁŇ (red.), *K 350. výročí bitvy u Jankova 1645–1995*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 35, 1995.

130 G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 104.

131 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 77. Současně prý Beck neustále psal, že situace v místě je kritická.

132 Už v červenci 1645 přitom dal Beck stavům příkaz, aby povolali do zbraně poddané. K tomu ale nedošlo, jelikož k takovým příkazům nebyl oprávněn.

133 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 201. Viz také G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 107–110.

na počátku roku jednal o prodeji města Montmédy a přilehlé oblasti. Sám byl dlouhodobě v Bruselu, ačkoli do jeho vlasti v létě vpadl maršál Turenne a opustil ji až na podzim.¹³⁴ Hned poté se sem měl vrátit na krátký čas¹³⁵ i Jan Beck, aby poté znovu odjel do Bruselu a z něj na svou poslední vojenskou výpravu.

Španělsko v lednu 1648 uzavřelo příměří a v květnu mír s Nizozemci, nikoli však s Francií.¹³⁶ Výhodný mír se zemí Ludvíka XIV. měla zajistit ofenziva do Pikardie, na tom se shodla většina účastníků válečné rady už při lednovém zasedání v Bruselu, kde Jan Beck nechyběl. V dubnu bylo vše připraveno, vojska v pohotovosti, lucemburský guvernér vyrazil do pole. Armádním shromaždištěm se stala oblast mezi Oudenaarde a Tournai, zatímco protivník, Condé, si za hlavní tábor zvolil Arras. V Tournai se kolem 10. května při poradě generálního štábu, za Beckovy účasti a pod předsednictvím Leopolda Viléma, rozhodlo o dobytí pevnostního Kortrijku. Útok na město s poměrně silnou posádkou byl tak účinný, že již 19. května padlo do arcivévodových rukou, přilehlá citadela za další dva dny. Beck měl na úspěchu podle všeho jisté zásluhy, jak to vyplývá z blahopřejného dopisu lucemburských stavů guvernérovi. Leopold Vilém následně zaujal defenzivní pozice ve Warnetonu na řece Lys, v půli cesty mezi Ýprami a Lille, kam se v červnu po plnění jiných úkolů navrátil také Beck. Ale jen krátce, zanedlouho se vydali společně dále na jih k Pikardii. Condé tentokrát zareagoval okamžitě a vyšel nepříteli z Arrasu v ústřety, načež se Leopoldova vojska, ač byla silnější, stáhla zpět do warnetonských šancí. S Condém v patách táhla habsburská armáda počátkem srpna na východ k městu Lens, pro Becka osudnému.¹³⁷

Lens se podařilo obsadit bez potíží a dobře naladěný arcivévoda poté uvažoval i o útoku na Condého. Síly byly co do počtu zhruba vyrovnané, ale Leopold Vilém disponoval silnější kavalerií a mnohem větším počtem děl. Rozhodnout tedy měla bitva. Beck velel středu španělského vojska, pěchotě. Boj 20. srpna 1648 zahájili Španělé, resp. Lotrinčané v jejich službách na levém křídle, byli však Condém odrazeni a podobně dopadlo i pravé křídlo. Podle vyličení francouzského současníka napadl Beck nepřítel takovou silou, že se zmocnil veškerého jeho dělostřelectva, ovšem jen na krátký čas. Do útoku přešla druhá francouzská linie, která španělské nadšení ochladila. Lotrinčané byli zatlačeni a rozehnáni, střed se dostal do úzkých a rezerva jí nedokázala pomoci. Beckova pěchota byla sevřena ze všech stran a sám její velitel měl být smrtelně zraněn francouzským jízdním

134 G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 111–112.

135 Podle Steffena zde pobýval od 30. října do 17. listopadu 1647. A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 97.

136 Viz např. Geoffrey PARKER, *The army of Flanders and the Spanish Road 1567–1659. The Logistics of Spanish victory and defeat in the Low Countries' War*, Cambridge 1972.

137 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 94–103.

důstojníkem Robertem de Gallery. Někteří Beckovi kolegové se snažili udržet jej v sedle vzpřímeného a dostat ho do bezpečí. Jeden z francouzských důstojníků jej přesto zajal¹³⁸ a v Condého voze nechal odvézt do hlavního tábora v Arrasu. Beck údajně nedokázal tuto porážku překousnout a nenechal se proto ošetřit,¹³⁹ některé prameny hovoří o tom, že si záměrně strhl své obvazy. Snad z nedůvěry k francouzským chirurgům,¹⁴⁰ snad z obavy, že by mohly být napuštěny jedem, možná šlo i o sebevraždu. Rozhodovat o vnitřních pohnutkách generála v jeho posledních minutách je ale bez adekvátní pramenné opory čistě spekulativní, podobné historiky z pera zainteresovaných, leč většinou na místě nepřítomných současníků, spíše náležejí k přeháněným a nepřilíš hodnověrným výpovědím.¹⁴¹ Buď jak buď, v sobotu 22. srpna v ranních hodinách Beck v Arrasu na následky svého zranění zemřel.

Beckova mrtvola byla Francouzi předána jeho spolubojovníkům, nabalzamována a krátce poté dovezena do Lucemburku. Obřad, bez účasti Beckovy nemocné manželky, se uskutečnil ve františkánském kostele. Právě začátkem tohoto roku (1648) žádal Beck františkány o povolení ke zřízení pohřební kaple, skoro jako by tak učinil v předtuše blízkého skonu. Místo jeho posledního odpočinku ale ještě nebylo připravené, takže aby zajistila manželovi důstojný provizorní hrob, obrátila se Kateřina Becková na Karla, syna Petra Arnošta z Mansfeldu, zda by nemohl být její choť dočasně pohřben v mansfeldské hrobce. Po dostavbě pak tělo putovalo do hrobky beckovské. Jelikož byl však starý františkánský kostel zbourán už roku 1660, zmizela sotva zřízená beckovská kaple ze světa a s nimi i náhrobní deska s latinským nápisem, ve kterém se mj. vyzdvihovala Beckova věrnost v době valdštejnské aféry či to, že byl zemřelý obnovitelem vlasti.¹⁴² V kostele se hrobka nacházela pod oltářem Neposkvrněného početí, který Beck ještě za svého života sám nadal. Když byl v roce 1795 kostel používán coby vojenský magazín, byly jeho hrobky otevřeny prakticky každému a Beckovy ostatky zneuctěny vykradači hrobů a jinými existencemi.¹⁴³ Alespoň že se podařilo zachránit nádherný beckovský oltář, který byl přemístěn do kostela v blízkém Itzigu.

138 V bitvě měl být zajat i Beckův syn (patrně Jan Jiří) a několik dalších lucemburských šlechticů. Srov. G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 112–113.

139 Tak např. i J.–P. KOLTZ, *Baugeschichte*, s. 205.

140 Srov. Ch. RAHLENBECK, *Notice sur Jean Beck*, s. 202.

141 Stačí jen srovnat okolnosti úmrtí Matyáše Gallase – R. REBITSCH, *Matyáš Gallas*, s. 209–210.

142 Text nápisu cituje A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 109.

143 Tamtéž, s. 109–110.

Dobry vojak Beck

Jak střízlivě zhodnotit Beckovy vojenské premisy a počiny na Martově poli? S ohledem na existující kladná hodnocení ne zrovna neutrálních pramenů a metodologicky zastaralá pojednání jeho dřívějších životopisců, stejně jako s ohledem na absenci kritických slov, ať už zaznívajících z jakéhokoli tábora či dějinné epochy, by asi nebylo nijak obtížné sklouznout k až příliš oslavnému náhledu na schopného lucemburského rodáka. Na druhou stranu nelze názory s adekvátními prameny dobře seznámených, byť na poli pozitivistického dějepisceví se pohybujících Beckových životopisců zcela ignorovat.

Beck byl bezpochyby mezi vojáky oblíbeným velitelem. Ani ve své vysoké pozici se totiž údajně příliš nenadřazoval a byl si nadále vědom svého původu. To mohlo některé vojáky skutečně motivovat.¹⁴⁴ Navíc si rozhodně popularitu musel získat svou opakovaně demonstrovanou statečností a nevyhýbáním se boji, když i ve svých šedesáti letech coby baron, polní maršál a lucemburský guvernér válčil uprostřed bojových řad. Během svého života tak také utržil nejedno zranění, ale vojákům svým přístupem dodal potřebné nadšení, což ostatně můžeme alternativně vypořizovat také u velitelů typu Jana z Werthu¹⁴⁵ nebo Heinricha Gottfrieda z Pappenneimu.¹⁴⁶ Beckovy jednotky se staly postrachem. Stejně, jako Francii strašil právě bavorský generál Werth, stal se i z lucemburského guvernéra „*le terrible Beck*“. Jeho tradovaná nezdolná výdrž měla jít někdy až do krajnosti a kořenit v silně vyvinutém smyslu pro povinnost a čest. To se odrazilo např. i v jeho dopise veliteli obležené pevnosti Thionville, která už byla na pokraji sil: kapitulaci Beck nepřipouštěl. Jan Putz z Adlerthurnu svého kolegu vylíčil jako temperamentního, otevřeného a čestného.¹⁴⁷ Matyáš Gallas hovořil o jeho známé upřímnosti, která se projevila třeba při plzeňské schůzce Valdštejnových důstojníků, a i sám Beckův podřízený chválil jeho poctivou mysl.¹⁴⁸ Gallasovi si měl lucemburský rodák jednou postesknout, že lidé příliš dbají na své příjmy a zapomínají přítom na své přátele.¹⁴⁹

144 Ani Jan Beck nebyl výjimkou mezi těmi, kteří díky vojenství dosáhli za třicetileté války zcela mimořádného společenského vzestupu. V českém prostředí jsou dobře známy zvláště případy Jana Šporcka či Martina Huerty. Ke Šporkovi zvláště Georg Joseph ROSENKRANZ, *Graf Johann von Sporck, k. k. General der Kavallerie*, Paderborn 1854 a Wilhelm HONSELMANN, *Johann Graf von Sporck (1600–1679) und seine Verwandten im Delbrücker Land*, Westfälische Zeitschrift 136, 1986, s. 319–334.

145 K Werthovi monograficky především Helmut LAHRKAMP, *Jan von Werth. Sein Leben nach archivalischen Quellenzeugnissen*, Köln 1962.

146 Monograficky Barbara STADLER, *Pappenheim und die Zeit des Dreissigjährigen Krieges*, Winterthur 1991.

147 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 75–76 a 112. Steffen se opíral mj. o Murrovu (autorovi těchto řádků nedostupnou) edici Putzova spisu *Alberti Fridlandi Perduellonis chaos*.

148 Friedrich FÖRSTER (Hg.), *Albrecht von Wallenstein, des Herzogs von Friedland und Mecklenburg ungedruckte Briefe und amtliche Schreiben aus den Jahren 1627–34 III*, Berlin 1829, s. 367 a 242.

149 Tamtáž, s. 229.

Jan Beck také nebyl mezi veliteli žádnou výjimkou, jestliže chtěl svým mužům dopřát důstojné zacházení, malé výhody a potěšení v jinak nepřilíš radostném vojenském údělu. Podobně se choval třeba i císařský generalissimus Albrecht z Valdštejna. Naopak civilisty, kteří se k jeho vojákům chovali špatně, Beck nešetřil, ani pokud to byli jeho vlastní poddaní.¹⁵⁰ Jistý sedlák z heisdorfského panství tak přistihl dva vojáky při krádeži ve své zahradě a oba (!) údajně těžce zranil.¹⁵¹ Když se to Beck dověděl, nechal sedláka okamžitě uvěznit.¹⁵² Podobně jednou zklamal lucemburské měšťany, kteří si stěžovali na vloupání a krádeže ze strany zdejší posádky. Guvernér se zastal vojáků – je to prý nouze, co je nutí, aby si sami pomáhali, vřdyť už skoro rok nedostali žádný žold.¹⁵³

Ačkoli si nelze dělat iluze, je možné, že Beckův příklad společně s jeho pevnou rukou dokázal vojáky v zásadě udržet na uzdě.¹⁵⁴ Žádných velkých excesů se pod jeho velením nedopouštěli a na jeho vlastní pluk, který často ležel v Lucembursku, mělo být minimum stížností. Dokonce se Beckovi mělo na určitý čas podařit zjednat pořádek i v plucích, které v Lucembursku pobývaly. Schopnost udržení mimořádné disciplíny mu přiznával jak kardinál infant, tak další současníci.¹⁵⁵ Naopak s Piccolominim se dostal kvůli odlišnému názoru na pojetí disciplíny do vážného sporu, který však našťestí do budoucna jejich vzájemnou spolupráci nijak neohrozil.¹⁵⁶

Beckovy velitelské schopnosti dosud nejpodrobněji, byť skoro až hagiograficky, zhodnotil Albert Steffen, podle něž měl lucemburský rodák oko vůdce, schopnost rychlého rozhodování, vojenský přehled, iniciativu, odvalu a energii. Přes svou statečnost měl být ale opatrným důstojníkem, který vždy nejprve rekognoskoval terén. U Rocroi opatrnost Becka podle Steffena donutila ke zkrocení útočných choutek a Španělé díky tomu mohli

150 Podobnou situaci jsem shledal i v případě císařského generála Golče. Srov. Jan KILIÁN, *Martin Maxmilián z Golče (kolem 1593–1653). Císařský generál ve víru třicetileté války*, České Budějovice 2010, zvláště s. 140–147 (kapitola Voják sui generis).

151 Případy, kdy i prostí lidé (otázkou ovšem je, zda ze své minulosti už neměli praktickou vojenskou zkušenost) dokázali obstát v konfrontaci s vojenským živlem, nejsou ale až zase tak řídké – srov. např. Jan KILIÁN, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618–1648*, České Budějovice 2008, s. 139f.

152 Archives de l'Etat à Arlon, Papiers Niederkorn, Beck Niederkornovi, 14. září 1647. Sedlákovi sousedé poté Beckovi vylíčili, že vojáci přes zákaz chtěli zcela vyplenit jeho zahradu a že ránu prý dostal jen jeden, navíc nijak vážnou, žádali proto svého pána, aby provinilce propustil. Beck na to sice odvětil, že „ubozí vojáci“ španělského krále, kteří si chtějí vzít trochu ovoce, za to nemají být bití, ale naopak jim má být ještě při česání pomáháno, nicméně nařídil, aby byl vézeň propuštěn.

153 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 116.

154 K této problematice zvláště Peter BURSCHEL, *Zur Sozialgeschichte innermilitärischer Disziplinierung im 16. und 17. Jahrhundert*, Zeitschrift für Geschichtswissenschaft 42, 1994, s. 965–981 a TÝŽ, *Krieg, Staat, Disziplin. Die Entstehung eines neuen Söldnertypus im 17. Jahrhundert*, Geschichte in Wissenschaft und Unterricht 1997, s. 640–652.

155 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 116–117.

156 Podrobně ke sporu G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 90–91. Srov. též DBBTI VI, s. 322 (Di Grana Piccolominimu, 5.–15. srpna 1639).

zachránit svou armádu před úplným zničením. Guvernérovu opatrnost opravdu velebila i lucemburská provinciální rada. Na svých vojenských taženích se měl Jan Beck, tak alespoň opět uvádí Steffen, starat i o nejmenší detaily, stejně jako o opatrování vhodných ležení, zatímco při obléháních, která vedl, dávat pozor na ochranu vojáků před potenciálním útokem vyprošťovacích oddílů. Jeho opevnění prý nikdy nebylo prolomeno. Faktem je, že Piccolomini, který upřednostňoval jinou bojovou činnost, přenechal roku 1639 ženijní záležitosti u Thionville Beckovi. V bojích, mnohdy v bezvýchodných pozicích, jako v kampani proti Nizozemcům, neztrácel Beck podle Steffena ani proti značné přesile potřebný optimismus a naději. Naopak coby vítězi mu měla být cizí přehnaná ješitnost a vychloubáčnost, jeho zprávy o vítězstvích jsou klidné, věcné a objektivní.¹⁵⁷ Co do chování k válečným zajatcům měl přísně trvat na válečném právu.¹⁵⁸

Jakkoli zní uvedené příliš glorifikujícím způsobem, je opačných vysvědčení k dispozici dosud jen málo. Wiltzův názor na Becka se týkal spíš jeho osobního původu a španělský grand Castel Rodrigo příčiny svých pochybností o jeho velitelských schopnostech a charakteru vůbec nevedl.¹⁵⁹ Podrobnější a právě řečené současně verifikující nebo naopak vyvracející zhodnocení Lucemburčanových vojenských kvalit by si vyžádalo důkladný vojensko-historický rozbor jeho akcí, opatření, korespondence atd. Jisté ale už nyní je, že se Beck stal u armády asi v podstatě nenahraditelným, jestliže ani jako vysoký civilní úředník nemohl chybět u podstatného válečného dění v celém Španělském Nizozemí.

Přátelé a nepřátelé

Každý jedinec je přirozenou součástí určitého společenského prostředí s jeho sociálními vazbami, ať už pozitivními nebo negativními, a pro raný novověk plný nepotismu a klientelismu to pochopitelně platilo dvojnásob.¹⁶⁰ Jan Beck vyrostl v měšťanském prostředí hlavního města lucemburského vévodství, ve srovnání s jinými tehdejšími evropskými metropolemi ovšem spíš provinčního maloměsta. K jeho nejbližším tehdy vedle příbuzných (mj. z manželčina rodu Capellů) patřili střední a vyšší měšťanské vrstvy, v nichž také se svými partnery zakotvili jeho sourozenci. Z těchto vrstev pocházel i Beckův důvěrník Georg Niederkorn, lucemburský konšel.¹⁶¹ Dvacátými léty 17. století počínaje se jim však

157 Srov. ANL, sign. A-III-11-P, fol. 92-93 (Beckova zpráva o střetu u Thionville roku 1643).

158 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 70–71.

159 Tamtéž, s. 72.

160 Nejnověji k problematice zvláště Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009, s. 292 a dále (zde i početná literatura). Ze zahraničních prací viz např. Antoni MAĆZĄK (Hg.), *Klientelsysteme im Europa der frühen Neuzeit*, München 1988.

161 Viz jejich početnou vzájemnou korespondenci: Archives de l'Etat à Arlon, Papiers Niederkorn.

Beck poněkud vzdálil a nový „domov“ našel mezi vojáky a posléze, po zisku baronátu v roce 1637, dokonce mezi vysokou lucemburskou šlechtou. Jak ta ale na povýšení, který byl ještě nedávno jen jízdním poslem, vlastně nahlížela? Dokázal se mezi ni Beck bez potíží začlenit?

Můžeme-li usuzovat z dostupných zdrojů, zaujímala většina lucemburské šlechty¹⁶² k Janu Beckovi vstřícný postoj, cenila si jeho kvalit, patriotismu a nesporných zásluh o vévodství. Jakýmsi posmrtným oceněním bylo ostatně i přijetí Beckova syna do lucemburského rytířského uskupení *Siège de Nobles*, ačkoli sem byla jinak přijímána jen šlechta starožitná.¹⁶³ Již byla zmínka o tom, že Beck si byl blízký se svým guvernerským předchůdcem Manderscheidem, k jeho příznivcům rovněž patřili příslušníci rodů d'Autel, d'Allamont a Tavigny, stejně jako d'Huart, mezi nimiž si starší Beckův syn vyhlédl nevěstu a z nichž jeden po dvou set letech někdejšímu guvernérovi věnoval biografickou črtu.¹⁶⁴ Podobné to bylo v případě lucemburské provinciální rady jako celku, vstřícná spolupráce mezi ní a Beckem ale byla zvláště po otevřeném vstupu Francie do války nutností. Občasné výkyvy a neshody se přesto objevily.¹⁶⁵ Výzkum Beckových kontaktů se dvorem v Bruselu, kde sám často pobýval, zatím zcela chybí, lze jen shrnout, že generální guvernér Španělského Nizozemí kardinál infant Ferdinand a arcivévoda Leopold Vilém si Becka cenili, zatímco Castel Rodrigo k němu byl spíš skeptický.

A pochopitelně ani všichni domácí aristokraté nebyli Beckovi příznivě nakloněni. Čerstvý hrabě Jan z Wiltzu,¹⁶⁶ thionvillský guvernér, ztrpčoval život již Manderscheidovi a Jana Becka posléze (v lednu 1639) otevřeně pomlouval ve svých psaních kardinálu infantovi, a to dokonce jménem lucemburských stavů. Ty se pak musely zastávat nejen Becka, ale i samy sebe, když psaly na všechny strany, aby se lžím hraběte nevěřilo. Wiltz, je muž byl trnem v oku guvernerův nízký původ, měl k pomluvám dobrou možnost při svém tehdejším pobytu na bruselském dvoře. Celá nepěkná aféra naštěstí zanedlouho skončila, protože Wiltz se vzdálil jak z Bruselu, tak z Lucemburska, když byl jmenován guvernérem v Limburku. O dalších sporech pak už neslyšíme.¹⁶⁷

162 K ní např. Jean Robert SCHLEICH DE BOSSÉ, *La Noblesse au Grand-Duché de Luxembourg* I–II, Luxembourg 1954 a 1957 či Pierre Napoléon Célestin Charles Auguste de KESSEL, *Livre d'or de la noblesse luxembourgeoise*, Bruxelles 1869.

163 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 230.

164 Louis Gérard Joseph Emmanuel d'HUART, *Jean, baron de Beck*, Publications archéologiques de Luxembourg 6, 1850, s.130–133.

165 Srov. A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 252–260.

166 Hrabětem byl od roku 1630. O něm a jeho rodu např. Charles RAHLENBECK, *Les Wiltz et les Berlaymont*, *Revue de Belgique* 54, 1886, s. 96–120. Viz také Jean CLEES, *Le chateau de Wiltz*, Luxembourg 1936 a Mathias STROMBERG, *Wiltz und sein Schloss*, Luxembourg 1911.

167 Podrobně o celé záležitosti G. FRADCOURT, *Jean de Beck*, s. 79–82. Právě Fradcourt zde cituje (s. 82) ono Beckovo vyjádření z počátku roku 1640, že kdyby byl Wiltz jízdním poslem, zůstal by jím trvale.

Do vážného sporu se Beck dostal ještě v roce 1648 s baronem Arnoldem z Merode (Mérode). Tomu se nelíbila Beckova nařízení v oblasti řeky Semois v hrabství Chiny,¹⁶⁸ jejichž cílem bylo zabránit nepříteli ve vpádech do oblasti. Vesničané zde měli neustále držet hlídky a brzy se jim to přestalo líbit, Merode je ještě posiloval v odporu. Když se to Beck dověděl, nechal uvěznit jednoho kapitána hlídkujících oddílů, který špatně plnil své povinnosti, přičemž jím byl informován o Merodových pomluvách, nejúžeji se dotýkajících také lucemburských stavů. I další svědkové později potvrdili, že Merode, který mezitím asi raději opustil své sídlo a odjel do Limburska, šířil pomluvy mezi šlechtici. Stavové tak nabýli přesvědčení, že Merode chtěl mezi nimi a Beckem vyvolat nesvár. Guvernér byl zcela očištěn, a to i pokud šlo o uvedená opatření na řece Semois, protože do oblasti zatím vpadly francouzské oddíly a několik míst vyplenily a vypálily. Kdyby Merode a jiní tamní úředníci nadále drželi hlídky, nemuselo se to možná stát. Takové vyústění celé záležitosti bylo pro Becka sice dost hořké, na druhou stranu však představovalo velké zado-
stiučnění.¹⁶⁹

První vojenské kontakty a přátele získal Jan Beck již v útlém věku v pluku Florenta z Berlaymontu, ty ale stěží přetrvaly kampaň u Ostende. Velmi blízko musel mít ke svému příbuznému plukovníkovi Sebastianovi Baurovi z Kitzingenu, díky němuž se dočkal první poddůstojnické hodnosti, i k přibližně stejně starému landkraběti Alwigovi ze Sulzu, v jehož pluku se vypracoval na nejvyšší příčky a jednotku po jeho smrti převzal. Vděk a úctu Beck rozhodně pocítoval k Albrechtovi z Valdštejna, díky němuž nastoupil skutečně závratnou kariéru, neváhal ale vystoupit ani proti němu, pokud měl pocit, že se to neshoduje s vojenskou ctí. Po vévodově zavraždění spolupracoval úzce s celou řadou císařských a španělských velitelů, mj. s Matyášem Gallasem, Ottaviem Piccolominim, Rudolfem Thunem či Franciscem de Melo, z nichž některých si velmi cenil on, jiní zase jeho, ale nakolik se dá v tomto případě mluvit o důvěrném přátelství, je otázkou. A to i v případě dlouholetého známého Piccolominiho,¹⁷⁰ s nímž se, jak už bylo uvedeno, také dostal do křížku.

Budovatel domény, stavitel zámků

Někdejší jízdní posel a příslušník lucemburského měšťanstva dokázal coby vysoký vojenský představitel a lucemburský guvernér díky svým příjmům a zásluhám nashromáždit velké jmění, které přetavil v zisk nejednoho panství a statku jak v Lucembursku, tak v Če-

168 Hrabství Chiny jako organická součást lucemburského vévodství také podléhalo pravomoci jeho guvernéra.

169 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 233–236.

170 Viz korespondenci v SOA Zámorsk, RA Piccolomini, mikrofilmy (období 30. a 40. let 17. století).

chách. Zatímco v mládí se musel spokojit jen s domem v Lucemburku, v pokročilém věku si mohl vybrat už z několika pohodlných zámeků. Určité prostředky jistě zdědil po otci, něco vyženil sňatkem s Kateřinou z Capell a jeho finanční situace nebyla vůbec špatná ještě v době, kdy byl pouze nejvyšším lajtnantem Sulzova pluku. Právě tehdy dokázal půjčit nemalou částku 12000 zlatých, která by již stačila na pořízení statku vlastního, majiteli useldingenského hradu a panství,¹⁷¹ ideálně se zárukou, že se v Useldingenu stane vrchnostenským správcem.¹⁷² Jen o dva roky později zapůjčil dalším dvěma příslušníkům lucemburské nobility peníze v celkové výši 16000 zlatých a v půjčkách takto pokračoval i během třicátých let 17. století, kdy se do jejich poloviny stal i majitelem mlýna na ansemburském panství a získal práva na příjmy z jedné tamní vsi.¹⁷³

Přijít k samostatnému panství bylo pro věrného císařského důstojníka možná snadnější ve vzdálených Čechách než v Lucembursku, protože tam v krátké době proběhlo hned několik konfiskačních vln.¹⁷⁴ V letech 1634–1635 byli statky po zavražděném Valdštejnovi a jeho důvěrnících¹⁷⁵ odměňováni ti, kteří se o jejich odstranění zasloužili, nebo alespoň vytrvali na „správné“ straně.¹⁷⁶ Zkrátka neměl přijít ani plukovník Jan Beck, který vévodovi v Plzni nebojácně odporoval a plně se postavil za císaře. Ferdinand II. tehdy již lucemburskému rodákovi dlužil za jeho služby přes 70000 zlatých, navíc Beck prý po celý měsíc sám na své náklady vydržoval svůj pluk bojující pod habsburskými prapory. Jako adekvátní náhrada se našla zkonfiskovaná valdštejská panství na Kokořínsku Houska a Vidim, dohromady oceněná na více než 130000 zlatých. Jelikož však jejich hodnota byla výrazně vyšší než Beckova pohledávka, pojistili císařští úředníci na statcích také nároky dalších dvou šlechtičů a menší přebytek měl ještě Beck společně s nimi uhradit císaři. Po následné změně to měl zaplatit hraběnka Anežce Fahrenbachové, s tím, že Ferdinand II. si vyhradil jen nárok na veškeré dosud neuhrazené kontribuce. Beckovi obě panství za těchto podmínek předali v březnu 1635. Čerstvě jmenovaný generál strážmistr zpočátku proti oněm podmínkám protestoval marně, ale nakonec se přeci jen našlo jiné, uspokojivější řešení, a to při jednání, na němž válčího důstojníka zastupovala jeho manželka

171 K tomu Jean HAAN, *Die Burg von Useldingen*, Revue 31, č. 36, Luxemburg 1975, s. 38–40; případně také René FISCH, *Useldingen. Ein Dorf stellt sich vor*, Luxemburg 1982.

172 Archives de l'Etat à Arlon, Papiers Niederkorn, Beck neznámému adresátovi, 28. listopadu 1627.

173 Albert STEFFEN, *General Beck als Feudalherr*, T Hémecht 2, sešit 1, 1949, s. 4.

174 Ke konfiskacím zvláště Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I–II*, Praha 1882–1883 a nejnověji Tomáš KNOŽ, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, stredoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Brno 2006 (zde i další literatura).

175 Srov. např. Josef DOSTÁL, *Poslední boj. Příspěvek k dějinám trčkovských konfiskací*, Sborník Archivu Ministerstva vnitra 9, 1936, s. 57–124.

176 Podrobně zvláště Samuel GORGE, *Beiträge zur Geschichte der Konfiskationen nach Albrecht von Wallenstein und seiner Anhänger*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 46, 1908, s. 158–176, 246–264 a 357–375.

Kateřina. Janu Beckovi a jeho rodině po nich zbylo panství Vidim s menším dopltkem, Housku převzaly ony zainteresované šlechtičny. Císař souhlasil a nic už tak nestálo v cestě tomu, aby bylo vidimské zboží Beckovi zapsáno také do českých zemských desek.¹⁷⁷

Panství Vidim mělo zůstat v držení Becků až hluboko do 17. století, v pozdějších generacích se jim dokonce stalo trvalým domovem. Sám Jan Beck je ale patrně nikdy ani neviděl a o tamních krásách mu mohla referovat pouze manželka, případně vrchnostenský hejtman Jan Wolf Wildthimb, jehož však pochopitelně primárně zajímaly záležitosti hospodářské. Zboží sestávalo ze dvou drobných rytířských sídel, která ze Beckova života neměla doznat výraznějších změn, a čtrnácti nijak velkých vsí. I nejlidnatější Vidim měla v polovině 17. století jen pětasedmdesát obyvatel, s osazenstvem zámku a režijních podniků sto. Dohromady na panství žilo kolem tří set poddaných, vesměs nekatolíků, k dispozici byl jediný farní kostel ve Vidimi, od počátků třicetileté války ale v tristním stavu. Příjmy zdejší vrchnosti vedle poddanských dávek plynuly ze čtyř dvorů, tří mlýnů a z vidimského pivovaru.¹⁷⁸ Jenže nemalou část příjmů (často většinu) za války odčerpávaly vojenské potřeby v podobě kontribucí, resp. spoluúčasti na vydržování vojáků,¹⁷⁹ a své rovněž vykonaly nepřátelské vpády. Kromě vidimského panství získal Beck v Čechách ještě vsi Malešice a Štěrboholy u Prahy s poplužními dvory, které roku 1635 koupil od zadluženého Nového Města pražského. To byly ale pouze drobné zisky, podobně jako ty v dnešní Belgii a v Německu, kde se jednalo o dočasné nájmy nebo léna.¹⁸⁰

Poté co se stal baronem a lucemburským guvernérem (ovšem s nijak vysokým úředním příjmem) se mohl Jan Beck poohlédnout po důstojném panství i ve své domovině. Roku 1639 byla shodou okolností na prodej hned dvě, Beaufort a Heisdorf. Druhé uvedené, ležící nad řekou Alzette, spíše statek než panství, nedokázali jeho hübingenští dědicové kvůli dluhům udržet a museli je prodat, kupující Beck zaplatil 15500 zlatých. Kupoval vlastně jen dvě celé vsi, pusté dvory a rozpadající se starý vodní hrad.¹⁸¹ Zanedlouho se tu proto dal společně s manželkou do stavby nového zámku, či spíše panského domu, z něž do

177 Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Kniha o Housce*, Praha 1930, s. 238–240 a T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací II*, s. 782.

178 Alena PAZDEROVÁ (ed.), *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Boleslavsko II*, Praha 1994, s. 660–668. Kromě Vidimi k panství patřily vsi Sitná, Kokořín, Sedlec, Stránka, Tajná, Kadlín, Trnová, Olešno, Tubož, Blatečka, Střezivojice, Dobřeň a Jestřebice.

179 Např. 28. září 1645 psali hejtmani boleslavského kraje hejtmanovi vidimského panství o tom, jak je velmi vojensky zatížena Mladá Boleslav a její okolí. Panství mělo být v tomto směru nápomocno a denně do města odvádět sedm porcí, a to buď ve stanovených naturáliích, nebo ve finančním ekvivalentu (1 porce = 4 groše). Archiv Národního muzea Praha, Topografická sbírka F, sign. F 250, kart. 202 (Vidim).

180 A. STEFFEN, *General Beck als Feudalherr*, s. 5. Některé z nich se Steffenovi ani nepodařilo určit. Za zmínku snad stojí jen belgický Raucourt, který španělský král zabavil jeho povstaleckému majiteli a přenesl Beckovi jako léno oproti 15000 zlatých, jež mu přislíbil vyplatit.

181 Tamtéž, s. 6.

dnešních dnů zůstalo bohužel jen hospodářské zázemí severně od zámku. Znaky obou stavitelů se dochovaly odděleně nad výrazným portálem této budovy a opodál je ke spatření také jejich znak alianční s letopočtem 1645, kdy bylo asi dostavěno nejen ono hospodářské zázemí, ale i celá rezidence.¹⁸² Ve stejném roce se také Beckovi podařilo heisdorfské panství mnohonásobně rozšířit o několik vsí lucemburského proboštvství. Ačkoli se mělo jednat jen o pronájem, trval tento nakonec přes jedno století.¹⁸³ V únoru 1643 přenesli Beck a jeho žena Kateřina panství své dceři Marii Sidonii, provdané za Františka Kašpara Adriana ze Schellart–Oppendorf–Fancon. Když však Marie Sidonie zemřela bez přímých dědiců, vrátilo se zase do vlastnictví jejího rodu.¹⁸⁴

Hlavním beckovským sídlem se ovšem stalo panství Beaufort (Befort) s nádherným goticko-renesančním hradem, který kdysi patřil proslulému Petru Arnoštovi z Mansfeldu. Jako by tedy i zde Jan Beck navazoval na odkaz velkého lucemburského guvernéra. Získal ale jen sedm osmin panství, za něž zaplatil přes 100000 zlatých, malou část si nadále podržel jiný majitel. Co do počtu obyvatel byl válkou oslabený Beaufort snad ještě menší než Vidim a ani zdejší poměry neslibovaly do budoucna zrovna skvělé příjmy. Beaufortské sídlo mělo ovšem naplnit rezidenční představy Jana Becka, i když ten je koncem svého života postoupil svému synovi Janu Jířimu.¹⁸⁵ Pro něj také guvernér panství na přelomu let 1647–1648 rozšířil o statek Heringen, kde se nacházela další panská rezidence.¹⁸⁶ Beaufortský hrad vznikl ve třech zásadních stavebních periodách, které proměnily jádro původního románského sídla. Přibližně kolem přelomu 12. a 13. století došlo k první proměně, velkorysejší přestavba je pak odhadována na polovinu 14. století, ale některé prvky spíše odpovídají až jeho konci. Tehdy objekt dostal své současné rozměry.¹⁸⁷ Pozdně renesanční přestavbu zahájil Jan Beck současně s budováním horního zámku, s nímž byl hrad spojen cestou pro pěší. Věž nad bránou dostala dvě nová obytná patra s velkými okny a novým obytným prostorem byla spojena s hradním jádrem, které také získalo na východní straně přístavbu schodištní věže, jež ulehčovala přístup do obytných místností. Vystavěna tu byla i dělostřelecká věž v severovýchodním rohu předhradí. Horní renesanční zámek o čtyřech neuzavřených křídlech se podařilo dokončit, podle datace brány, která nese alianční znak Jana Becka a jeho manželky Kateřiny z Capell, až

182 Jan KILIÁN, *Hrady a zámky Lucemburska*, Praha 2010, s. 89–91.

183 A. STEFFEN, *General Beck als Feudalherr*, s. 6–8.

184 Nicolas MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden nach den Weistümern, Lehenerklärungen und Prozessen* V, Luxemburg 1958, s. 44.

185 A. STEFFEN, *General Beck als Feudalherr*, s. 9–10.

186 Podrobně o hradu i panství Johann ENGLING, *Die vormalige Burg und Herrschaft Heringen. Eine topographisch-historische Skizze*, Luxemburg 1865.

187 Viz Michel MARGUE – John ZIMMER, *Adel, Burg und Kloster. Zum Ursprung der luxemburgischen Burgen am Beispiel der Grundherrschaft Befort / Zur Baugeschichte der Burg Beaufort*, Luxemburg 1994.

v roce 1649, tedy již po stavitelově smrti.¹⁸⁸ Na výstavbě se měl podílet vojenský inženýr Izák Treybach,¹⁸⁹ který tehdy z Beckova pověření pracoval na fortifikacích města Lucemburku, a doložena je i účast stavitele z Montmédy Nicolase Chenota.¹⁹⁰

Jan Beck tedy za svého života vytvořil ucelené panství ve středním Lucembursku a navíc získal statky v Čechách, které mohla do budoucna využít eventuální sekundogenitura. Případně se mohly stát útočištěm příslušníků rodu v dobách pro vévodství nejistých. Vybudoval také s velkými náklady dva honosné zámky a k rezidenčním účelům upravil starý hrad, to vše bez toho, že by sebe a svou rodinu zadlužil a ta by byla posléze nucena přistoupit k rozprodejům. Potomci lucemburského guvernéra mohli plně těžit z plodů jeho ekonomického a rezidenčního úsilí, navázat na něj však nedokázali.

Církevní mecenáš

Zbožnost věrného katolíka Jana Becka byla dobově charakteristická¹⁹¹ a neodmyslitelně k ní patřily dobré vztahy s církevními institucemi v jeho rodné zemi. Jelikož vyrostl v sousedství münsterského kláštera v Grundu, jemuž přízeň věnovali již jeho rodiče a příbuzní, byla Beckova náklonnost ke zdejším benediktinům takřka předurčena. Hned poté, co byl jmenován guvernérem a přijel poprvé do Lucemburku, se zúčastnil v březnu 1638 v jejich kostele velké slavnosti uvedení nového opata do úřadu. Navíc mnichům nejednou daroval podíl z úlovku při honech, stejně jako ryby či víno. Naopak velmi jej pohněvalo, když členové lucemburské provinciální rady nechali vojensky obsadit budovy v jejich majetku a nehodlali je vyklidit do té doby, dokud by všichni jednotliví členové duchovního stavu neodvedli předepsané podíly na kontribuci.¹⁹²

Podobně nakloněn byl Jan Beck i dalším v Lucemburku přítomným řádům. Za svého velkého dobrodince jej označovali zvláště františkáni, jimž do kostela věnoval oltář Neposkvrněné Panny Marie a u nichž chtěl být (a také byl) pohřben v hrobce, kterou za svého života nestihl dokončit. Smutný osud františkánského kláštera a svatyně, které stávaly na dnešním centrálním lucemburském náměstí Viléma II. od 13. století, byl již zmíněn, za podrobnější pozornost však stojí onen oltář, který se po peripetích při rušení konven-

188 J. KILIÁN, *Hrady a zámky Lucemburska*, s. 31–35.

189 Jean-Pierre KOLTZ – Tony KRIER, *Les chateaux historiques du Luxembourg*, Luxembourg 1975, s. 38.

190 Archives de l'Etat à Arlon, Papiers Niederborn, Beckovy dopisy Niederbornovi z let 1646 a 1647.

191 Pro srovnání viz např. nejnovější práce Tomáše Malého. Tomáš MALÝ, *Smrt a spása mezi Tridentinem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009 a TÝŽ, „Mentalita“, *zbožnost a smrt chrudimského měšťana v raném novověku (chrudimské kšafy ze 16.–18. století)*, Chrudimský vlastivědný sborník 7, 2003, s. 19–70.

192 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Beck's*, s. 225–226. Steffen uvádí, že benediktini přitom kontribuci odvedli již dříve, a zámek proti nim tak nebyl relevantní.

tu nakonec ocitl v kostele v malé obci Itzig poblíž Lucemburku. Roku 1805 jej společně s jiným vybavením v dražbě zakoupil místní farář Theodor van der Noot. Ve františkánském kostele, zvaném místními Knuedlerkierch podle uzlu benediktinských mnichů na jejich opasku, býval oltářem bočním, v Itzigu se ale stal oltářem hlavním. Bohatá řezbářská práce o třech stupních je v horní části dodnes korunována beckovským znakem. Uprostřed se nachází na srpku měsíce a na dračí hlavě, symbolu zla, stojící polychromovaná dubová dřevorezba Neposkrvněné Panny Marie (Immaculaty) obklopená dvěma andílky. V náručí má malého Ježíška, který dlouhým kopím probodává onoho draka. Dřevorezba snad vznikla ve Španělském Nizozemí a údajně se řadí k nejstarším dochovaným příkladům svého druhu v Lucembursku. Po stranách je obklopena dvěma svěťci, po pravici sv. Annou s figurou malé Marie, po levici sv. Janem Křtitelem. V horním patře oltáře se pak spatřuje obraz Svaté rodiny, zřejmě flanderská práce ze druhé poloviny 17. století, nad ní je zmíněný znak Becků a po stranách jasný odkaz na postavu zadavatele – repliky vojenských přileb, standart a chladných zbraní z období třicetileté války.¹⁹³

Ani lucemburskou jezuitskou kolej Jan Beck neopomíjel.¹⁹⁴ Při oslavě výročí sta let existence řádu v roce 1640 byl mecenášem jejich her,¹⁹⁵ a když se stal o dva roky později skutečným lucemburským guvernérem, dedikovala mu mládež z koleje tisk, zhotovený v Trevíru, o volbě Davida za vládce lidu izraelského. Tato divadelní hra je Beckovou oslavou a holdem vlasti novému guvernérovi, jehož život se tu stává replikou osudů bohem vyvoleného vojevůdce Davida. Ve zpěvech lid blahopřeje přímo Beckovi ke jmenování, lucemburský lev skrze něj triumfuje nad nepřáteli a Beck se stává ochráncem vlasti.¹⁹⁶ V lednu 1643 uvedla kolej drama *Théodose pénitent*, které mu bylo také věnováno. V epilogu zhotovovali mladí šlechtici věnec, který měl symbolizovat sílu míru, a nabízelí jej Beckovi, coby hlavnímu strůjci pokoje v zemi. Beck ani jeho manželka zase nepomíjeli, prakticky každoročně, při různých příležitostech kolej obdarovat, ať již se jednalo o víno či potraviny, nebo o větší peněžní částky. Když nastoupil v lednu 1642 Beck úřad, šlo o 480 zlatých, když vytáhl v květnu 1643 směr Rocroi (kam ale nakonec nedorazil), daroval jezuitům dalších 240 zlatých.¹⁹⁷ V lucemburském archivu se nachází i rukopisný seznam zdejších guvernéřů z roku 1646, vytvořený blíže neznámým členem jezuitské koleje a vě-

193 Žádné uměnovědné zpracování beckovského oltáře v Lucembursku jsem nenalezl, údaje vycházejí z vlastního pozorování a z informací poskytnutých správcem itzigského kostela.

194 K ní A. STEFFEN, *Baugeschichte der Luxemburger Jesuitenkirche* a Emile DONCKEL, *Die Kirche in Luxemburg. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Luxemburg 1950, s. 81–86.

195 K jezuitským hrám podrobně Kateřina BOBKOVÁ–VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006, zvláště s. 86–119.

196 *Election de David au Gouvernement du Peuple d'Israel*, Trier 1642.

197 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 226–228.

novaný Janu Beckovi.¹⁹⁸ V jeho době se právě díky jezuitům ve městě rozvíjel kult Utěšitelky zarmoucených, údajně zázračného reliéfu z lipového dřeva, který na kříž před hradbami ve dvacátých letech 17. století umístil páter Jakub Brocquart.¹⁹⁹ A je možné, že již sám Jan Beck jezuitům svěřil i rekatolizaci svého vidimského panství ve vzdálených Čechách.²⁰⁰

Na bohuľibou činnost svého předka ostatně navázali rovněž jeho potomci, kteří budovali nové kostely (např. barokní ve Vidimi), kaple (mj. v Beaufortu) či pozoruhodné oltáře s vlastní znakovou výzdobou, z nichž ten jistě nejzajímavější se nachází v beaufortském farním kostele. Opomenout nemohli ani podporu církevních řádů, zvláště františkánů, u nichž dobudovali rodinnou hrobku i boční oltář.

Potomci Jana Becka

Lucemburský rodák a pozdější guvernér měl po celý život, a to od roku 1610, jedinou družku, Kateřinu z Capell, která jej o několik let přežila a zemřela zřejmě někdy koncem padesátých let 17. století v beckovském domě ve městě Lucemburku v rue Genistre.²⁰¹ S ní se Beck dočkal nejméně tří dětí, o existenci dalších nevíme. Poměrně jasno je v případě Marie Sidonie, která mohla přijít na svět někdy kolem roku 1620, před rokem 1643²⁰² se provdala za Františka Kašpara Adriana ze Schellart–Oppendorf–Fancou a zesnula bez potomků asi také v padesátých letech 17. století, možná ještě před svojí matkou. V případě jejích dalších sourozenců panují v literatuře již značné zmatky. Nejstarším synem měl být Jan Gerhard Beck. Podle Alberta Steffena tento manžel Odilie d' Huartové zemřel někdy před rokem 1642, na jiném místě své práce však tvrdí, že byl roku 1648 zajat společně se svým otcem v bitvě u Lens.²⁰³ Jiní badatelé bohužel tohoto Beckova potomka zcela opomíjeli a ani v pramenech se nepodařilo přijít záhadě na kloub. U Lens ale patrně bojoval mladší z bratrů a Jan Gerhard byl jistě dávno po smrti, jelikož Odilia d' Huartová, dcera prezidenta lucemburské provinciální rady Kašpara d' Huarta, byla již ve čtyřicátých letech manželkou plukovníka Jana Reichlinga.

Buď jak buď, po roce 1648 nebyl Jan Gerhard mezi živými, na rozdíl od svého mladšího bratra Jana Jiřího,²⁰⁴ prvního z Becků přijatého do lucemburského Siége de Nobles,

198 ANL, sign. A–II–1–2 (Seznam guvernérů z roku 1646).

199 E. DONCKEL, *Die Kirche in Luxemburg*, s. 85–86. Reliéf měl mít na svědomí celou řadu zázračných uzdravení a Utěšitelka zarmoucených se roku 1666 stala patronkou města.

200 Srov. A. PAZDEROVÁ (ed.), *Soupis poddaných*, s. 660–668. V dosud převážně nekatolické Vidimi tehdy dleli dva jezuitští páteři.

201 F. LASCOMBES, *La Ville de Luxembourg*, s. 61.

202 N. MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden V*, s. 44–45.

203 A. STEFFEN, *Beiträge zur Geschichte Johann Becks*, s. 236 (údajně úmrtí) a 108 (zajetí).

204 Srov. A. NEYEN, *Biographie Luxembourgeoise I*, s. 54–55.

hlavního dědice otcovského jmění. Narodit se měl v Lucemburku, věnovat se vojenské kariéře jako jeho otec, posléze se stát plukovníkem²⁰⁵ německého pěšího regimentu (zřejmě také po otci), členem vojenského řádu sv. Jakuba a válečným radou španělského krále.²⁰⁶ Společně s matkou a se sestrou se postaral o dostavbu beckovské hrobky, beaufortského hradu a zámku, navíc také v roce 1652 v Beaufortu vystavěl zcela novou kapli.²⁰⁷ Svě panství ještě s otcovou pomocí rozšířil o Heringen, k němuž náležely také statky Haller a Waldbillig,²⁰⁸ a sám roku 1654 o zboží Oberfeulen v lucemburském wiltzském hrabství.²⁰⁹ Někdy před tímto rokem se oženil s Annou Antoinettou z Daunu, s níž pak žil střídavě na svých zámcích a v lucemburském domě v rue du Marce–aux–Herbes.²¹⁰ Janu Jiřímu nebylo dopřáno kráčet v otcových stopách, zemřel snad už ve svých třiceti letech 8. listopadu 1662.²¹¹ Zanechal po sobě těhotnou manželku s pěti malými dětmi, která se musela postarat jak o rodinu, tak o statky v Lucembursku a v Čechách. Její manžel měl přitom ve své poslední vůli vyjádřit přání, aby rodina trvale žila právě na českých statcích.²¹² Proč tak ale učinil? Obával se snad o bezpečí své rodiny kvůli výbojům a plánům francouzského krále Ludvíka XIV.? Pokud ano, budoucnost mu dala za pravdu.

Anna Antoinetta manželovo přání splnila a po porodu posledního potomka, zřejmě Evžena Alberta, a po povolení příslušných českých úřadů se odebrala do Vidimi. V Čechách dostala pomocnou ruku a k jejímu poručnictví nad dětmi a správě majetku jí byli přiděleni pánové de la Cron a Putz z Adlerthurnu.²¹³ Z Kokořínska pak musela sledovat, jak Ludvík XIV. ve druhé polovině sedmdesátých let 17. století naplnil své hrozby, když jeho vojska postupně obsadila celé lucemburské vévodství. Nejdéle, do roku 1679, vzdorovalo hlavní město, zvláště díky fortifikacím vybudovaným Anniným tchánem, nakonec ale také kapitulovalo. V Lucembursku nastalo období osmnáctileté francouzské okupace, již roku 1697 ukončil rijswijcký mír, po němž bylo vévodství znovu postoupeno Španělsku. To už ale mezitím dospěly děti Jana Jiřího. Mužští potomci zůstali dva (dva další padli při bojích s Francouzi v Lucembursku), Karel Josef a Evžen Albert. Mladý baron Karel Jo-

205 Byl jím nejpozději od května 1658. ANL, Microfilms, Fonds Van Wervecke, mikrofilm č. 39 (de Beck).

206 J. VANNÉRUS, *Note sur la Famille*, s. 6.

207 Prostá barokní stavba dole pod beaufortským zámekem dodnes nese datum výstavby na svém portále.

208 Nicolas MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden nach den Weistümern, Lehenerklärungen und Prozessen* I, Luxemburg 1955, s. 414 a A. STEFFEN, *General Beck als Feudalherr*, s. 11.

209 Nicolas MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden nach den Weistümern, Lehenerklärungen und Prozessen* IV, Luxemburg 1957, s. 161.

210 F. LASCOMBES, *La Ville de Luxembourg*, s. 67 a 145. Roku 1688 již dům patřil jejímu synovi Evženu Albertovi.

211 Tamtéž, s. 311. Jan Jiří Beck se měl podle něj narodit roku 1632. Pak by ale v bitvě u Lens bojoval už ve svých šestnácti letech. Ani to se ovšem nedá vyloučit, jeho otec kariéru začínal asi ještě dříve.

212 NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 210, sign. B 28/1, kart. 120.

213 Tamtéž. Patrně šlo o Jana de la Cron a Jana Františka Edmunda Putze z Adlerthurnu.

sef Beck studoval roku 1680 na akademii patrně v burgundském Sens²¹⁴ a navzdory francouzské okupaci zamířil za další tři roky na zděděné lucemburské statky.²¹⁵ Dlouho se z nich ovšem netěšil, zemřel záhy, patrně ještě svobodný a rozhodně bezdětný.

Univerzálním beckovským dědicem tak byl nyní Evžen Albert, poslední mužský příslušník svého rodu. Přes komplikace způsobené přítomností francouzských vojáků v Lucembursku, spojené s nutností žádat o pas a současně s jistou podezřívavostí úřadů kvůli silným protifrancouzským náladám v habsburské monarchii,²¹⁶ mladý Beck do své vlasti jezdil a také se zde 26. listopadu 1684 v kostele sv. Mikuláše v Lucemburku²¹⁷ oženil s baronkou Annou van den Boetzelaer. O rok později společně přenechali své panství Oberfeulen Johannu Bocholtzovi z Dahlu.²¹⁸ Asi se totiž záhy ocitli v nemalých finančních potížích, dlužili mj. 9000 liber prokurátorovi a radnímu Jeanu Léonardu Bourcierovi, přičemž mu měli ročně platit jen na úrocích 450 liber. Hypotéčně mu proto zapsali všechny své lucemburské statky, z nichž Heisdorf Evžen Albert ale již v červnu 1689 pronajal na devět let Filipu Betzovi.²¹⁹ Brzy se zbavil také českých Malešic a Štěrbol.²²⁰ Anna van den Boetzelaer svému manželovi povila tři dívky a někdy po třetím porodu zemřela, ovdovělý Beck se tak oženil znovu, tentokrát s českou šlechtičnou Dorotou Veronikou Strakovou z Nedabylic. Ani ta mu ale nepřinesla vytouženého mužského dědice, jen další dvě dcery. Společně žili na zámku ve Vidimi, který přestavěli v pohodlnou barokní rezidenci, přibližně do dnešní podoby.²²¹ Stejně jako jeho otec se ale ani Evžen Albert Beck nedožil vysokého věku, zemřel v necelých čtyřiceti letech krátce před podzimem roku 1700. Mimochodem, jeho znakový náhrobní kámen z hnědého mramoru se ve Vidimi dodnes dochoval jako jediný pozůstatek původního kostela sv. Kateřiny, nahrazeného koncem 19. století pseudogotickou stavbou již s patrocinielem sv. Martina.²²²

Ovdovělá paní Becková, rozená Straková, zůstala sama se dvěma vlastními malými dcerami a jednou nevlastní. Její ekonomická situace byla velice špatná, i na manželův po-

214 ANL, Microfilms, Fonds Van Wervecke, mikrofilm č. 39 (de Beck).

215 V roce 1683 mezi Karlem Josefem a Evženem Albertem proběhlo bratrské dělení, naživu již patrně nebyla ani jejich matka. A. STEFFEN, *General Beck als Feudalherr*, s. 5.

216 Srov. Jana PAŽOUTOVÁ, „*Francouzský*“ *požár Prahy (1689)*, Praha 2011.

217 Dle J. VANNÉRUS, *Note sur la Famille*, s. 4.

218 ANL, Microfilms, Fonds Van Wervecke, mikrofilm č. 39 (de Beck) a N. MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden IV*, s. 161.

219 N. MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden V*, s. 44–45.

220 Archiv hlavního města Prahy, Sběrka papírových listin, sign. PPL I–178 /0, 1, 2, 3. V dopise z 9. října 1685 už o nich Evžen Albert Beck hovoří jako o svém bývalém majetku.

221 Podrobně Vidím. *Stavebně historický a architektonický průzkum a vyhodnocení sídelního útvaru*, Praha 1979 (uloženo na Národním památkovém ústavu v Praze). Za zmínku také stojí znaky stavitelů na bráně v zámeckém parku.

222 J. KILIÁN, *Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka*, s. 110.

hřeb si musela zajistit 2000 zlatých hypotékou.²²³ Z dcer Evžena Alberta a Anny van den Boetzelaer se nakonec nejstarší Anna Magdaléna, provdaná za hraběte Jaroslava ze Schützu a Leipoldsheimu, stala jeho hlavní dědičkou, Eva Isabela Marie Prospera se provdala za jednoho z pánů z Niedbrucku a Marie Regina za Filipa Godfrída z Berlo.²²⁴ Mladší dcery, z druhého manželství, našly po dospění také adekvátní ženichy z vysoké společnosti. Františka Klára se provdala za hraběte Konráda Matyáše ze Sparru a zemřela ve věku pětatřiceti let 14. června 1731 na cestě do Karlových Varů. Marie Karolína Anna se stala chotí Jana Václava hraběte Bubny z Litic. Jejich svatba se konala na Novém Městě pražském v kostele sv. Kateřiny 10. září 1718. Jelikož nejstarší Anna Magdaléna zemřela bezdětná již 25. října 1709, vidimské panství se dostalo její nevlastní sestře Marii Karolíně Anně Bubnové.²²⁵ Tím se veškeré beckovské majetky rozptýlily do rukou cizích rodů a úmrtím dcer²²⁶ Evžena Alberta zanikly poslední výhonky baronského rodu s počátky v lucemburském Grundu.

Závěr

Můžeme shrnout, že ve své vlasti Jan Beck, přestože o něm dosud nevznikla žádná knižní monografie, patří k poměrně známým historickým osobnostem, když dnes jeho jméno nese mj. i jeden z bastionů v hlavním městě velkovévodství či ulice tamtéž. V českých zemích, kde získal jisté nemovitosti a kam přesídlili jeho potomci, naopak pozornost zatím nepřitáhl, ačkoli jeho role ve třicetileté válce a valdštejnské kauze, vojenská kariéra, sociální vzestup, guvernérské zásluhy i podpora stavitelských a kulturních aktivit z něj činí mimořádně zajímavý badatelský objekt i pro historiografii domácí.

Právě Beckova kariéra je přitom takřka modelovým příkladem vzestupu příslušníka nižších, resp. měšťanských vrstev až na společenskou špičku a na vrchol vojenské hierarchie, a to bez větší majetkové základny, zato s výrazným potenciálem schopností, dovedností a vůle. Na stejném místě a ve stejném roce jako Beck se narodil ostatně také Jan Aldringen, ve středoevropských souvislostech mnohem výraznější osobnost, zvláště díky podstatné roli ve valdštejnské kauze včetně odhalení údajných vévodových konspirací, zisku obrovského bohatství při dobytí Mantovy a založení dynastie, která posléze na rozlehlém teplickém panství na severu Čech vládla po staletí. Zatímco Beck svou kariéru začínal jako jízdní posel, Aldringen byl kancelářským písařem – velké osudy by jim za těch-

223 NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 210, sign. B 28/6, kart. 120.

224 N. MAJERUS, *Die Luxemburger Gemeinden* V, s. 198.

225 Srov. NA Praha, Genealogická sbírka Wunschwitz, sign. 33 (Beck).

226 Marie Anna Karolína Bubnová přitom žila ještě roku 1765. KOL. autorů, *Encyklopedie českých tvrzí* I, Praha 1998, s. 233.

to počátků a předpokladů připisoval asi málokdo. Nicméně třicetiletá válka byla příležitostí, které se oba zhostili nejlépe, jak mohli, ačkoli o raketový vzestup se ani u jednoho z nich nejednalo. Oba začínali prakticky od píky a postupně po žebříčku hodností vystoupali až do generálských funkcí. Oba muži, jimž nelze upřít velkou osobní statečnost, pak také zahynuli v důsledku „sebenasazení“ v řadách vlastních vojáků. Smrt na bitevním poli postihla rovněž dalšího z řad neurozených vysokých velitelů, Petra Holzappela, zvaného Melander, pocházejícího dokonce ze selského prostředí (stejně jako vestfálský rodák Jan Špork) protestantského Nizozemí, jenž se přesto v závěru třicetileté války stal vrchním velitelem císařské armády.²²⁷ Ruku v ruce s vysokými vojenskými posty u všech uvedených současně kráčely velké sociální vzestupy, vyjádřené povýšením do hraběcího nebo alespoň baronského stavu. A prostředky získané válkou také nakonec tyto muži přetavili v zisk lukrativního nemovitého vlastnictví, čímž během jediné generace, své vlastní, položili základy bohatství a společenského kreditu pro své dědice a potomky.

Jan Beck nicméně stojí za pozornost nejen jako aktivní důstojník, ale i jako vojenský organizátor a inovátor. Jeho zájem o fortifikace a ženíjní problematiku je nezpochybnitelný, vždyť na jeho fortifikační práci v Lucemburku mohl s úspěchem navázat sám největší mistr svého oboru Sébastien Le Prestre Vauban, stavitel pevností pro Ludvíka XIV. Dílo, které po sobě oba v hlavním městě (velko-)vévodství zanechali, patří v Evropě mezi nejlepší svého druhu a právem se nachází na seznamu památek UNESCO. Beck navíc jako vůbec jeden z prvních vysokých vojenských činitelů postřehl ožehavost problematiky oboustranně komplikovaného ubytování vojáků v domech městských obyvatel a inicioval v Lucemburku vznik kasáren, čímž většinu jiných míst předběhl o mnoho desetiletí. Právě organizační schopnosti musíme také hledat v pozadí jeho průniku a poté i zakotvení ve funkci lucemburského guvernéra, opět zcela navzdory jeho prostému původu, jelikož toto místo bylo tradičně vyhrazeno příslušníkům vysoké lucemburské aristokracie. Přesto se Beck, a to je znovu velmi pozoruhodné, ve vysoké administrativní funkci nevzdal aktivního vystupování na bitevních polích, jež se mu nakonec stalo osudným.

227 K němu Ernst HÖFER, *Peter Graf Holzappel und das Ende des Dreißigjährigen Krieges*, Freiburg im Breisgau 1989 a ze starších prací především Wilhelm HOFMANN, *Peter Melander, Reichsgraf zu Holzappel. Ein Charakterbild aus der Zeit des dreißigjährigen Krieges, bearbeitet nach den Akten des Archivs zu Schloss Schaumburg*, München 1882.

Zusammenfassung

Johann Beck. Karriere eines kaiserlichen Offiziers und luxemburgischen Gouverneurs

Johann Beck (1588–1648), eine der bedeutendsten Gestalten der luxemburgischen frühen Neuzeit, einige Mal verbunden auch mit der böhmischen Geschichte, stammte aus einfachen Verhältnissen der Vorstadt des Zentrums des Herzogtums. Schon als Jugendlicher entschied er sich für die militärische Karriere, die durch den Vaters Tod unterbrochen wurde. Beck übernahm sein Amt eines Reitboten, dann knüpfte er erfolgreich an seine eigenen kriegerischen Erfahrungen an. Der Ausbruch des Dreißigjährigen Krieges bot ihm weitere günstige Gelegenheiten, die er vollkommen nutzte. In den Schlachten unter den spanischen und Ligafahnen arbeitete er sich zu den ersten Offiziersrängen empor. Kurz nach dem Wechsel in die kaiserliche Armee des Generalissimus Albrecht von Wallenstein wurde er zum Oberst befördert. Während der Wallensteinaffäre stellte er sich offen und unerschrocken auf die Seite des Kaisers. Dies förderte seine Karriere noch mehr. Ein Jahr später war er schon General-Wachtmeister und Inhaber der böhmischen Herrschaft Vidim. Am Anfang beteiligte er sich an Kämpfen quer durch Mitteleuropa, ab der zweiten Hälfte der 30er Jahre des 17. Jahrhunderts wurde er jedoch auf Dauer auf dem Gebiet benötigt, das er perfekt kannte – in Luxemburg und in den Spanischen Niederlanden. Die nächsten militärischen Erfolge brachten ihm die Beförderung zum Baron und gleichzeitig ein bedeutendes Amt des luxemburgischen Gouverneurs ein, das er nach dem Provisorium im Jahr 1642 endgültig übernahm. Er nahm aber auch als hoher Beamter an den Kämpfen teil, die auf diesem Gebiet die Spanier und die kaiserliche Armee gegen Frankreich sowie die Niederlande führten. Sein Schicksal fand er dann in der Schlacht bei Lens. Der Feldmarschall starb in Arras an den Folgen einer Verletzung.

Neben Becks militärischer Karriere und der Bewertung seiner Kommandoeigenschaften und –fähigkeiten widmet sich die Studie auch anderen Aspekten seines Lebens. Für Becks luxemburgische Gouverneursperiode konnte man seinen Landespatriotismus sowie das vorrangige Bemühen um die Sicherheit des Herzogtums nachweisen. Dies kann man mit dem Bau von gewaltigen Sicherheitsfestungen belegen. Infolge seines Durchdringens einiger gesellschaftlicher Schichten (luxemburgische Bürgerschaft, Heer, Landesaristokratie, Brüsseler Hof) ist das breite Netz von sozialen Bindungen verständlich, wobei einige davon nicht nur freundlich gesonnen waren und vorübergehende Schwierigkeiten wegen seinem niedrigeren Ursprung aufwiesen. Die erste Herrschaft erwarb Johann Beck erst Mitte der 30er Jahre, darüber hinaus in Böhmen, wo er seinen Sitz hatte. Kurz darauf kaufte er jedoch zwei Herrschaften und weitere Bauernhöfe in Luxemburg. Er baute dort zwei nagelneue Schlösser (Beaufort, Heisdorf) und die ältere Burg Beaufort verwandelte er in eine bequeme Residenz. Seine finanzielle Lage war sehr günstig und für Beck war es kein Problem, die luxemburgischen kirchlichen Orden, insbesondere die Jesuiten, Benediktiner (in seinem Geburtsort Grund in der luxemburgischen Vorstadt) und vor allem die Franziskaner großzügig zu unterstützen. Bei den Franziskanern errichtete er sich später auch seine Gruft. Seine beiden Söhne starben in jungem Alter, Johann Georg schaffte es jedoch, einige weitere Nachkommen zu zeugen, die in der Zeit der französischen Bedrohung mit ihrer Mutter in die böhmische Herrschaft übersiedelten. Eugen Albert, der Vater von fünf Töchtern, starb hier als der letzte männliche Angehörige seines Stammes im Jahre 1700.

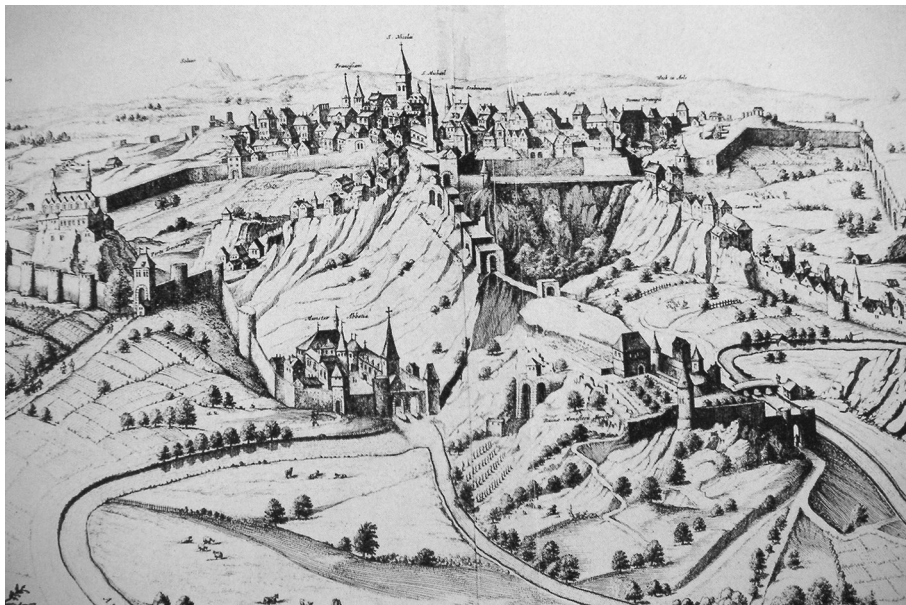

Jean Baron de Beck. Seig. de Beaufort; Wylimb. et Ringsheim etc.
Mre de Camp general, et Colonel D'ung Regiment de hault allemans
pour le service de Sa Ma.^{te} Gouverneur et Cap.^{te} genl du pays
Duché Luxembourg, et Comté de Cleuy.

Franciscus de Nijis pinxit.

Paul Porcius sculpit.

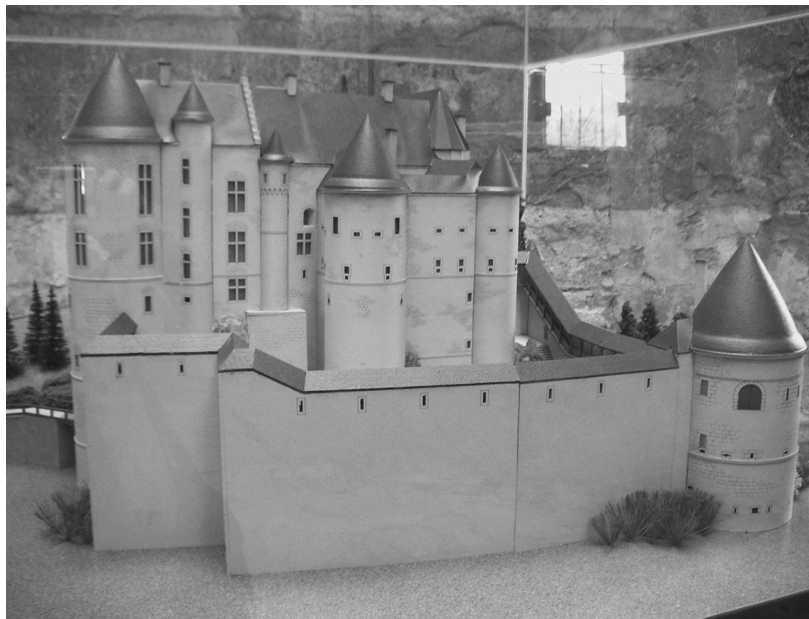
Obr. 1: Portrét Jana Becka na dobové rytině. Všechny obrázky v příloze pocházejí z fotoarchivu autora.

Obr. 2: Lucemburk na vedutě z konce 16. století

Obr. 3: Beckův nový zámek v Beaufortu

Obr. 4: Maketa renesanční podoby hradu

Obr. 5: Hrad Beaufort

Obr. 6: Beckovský oltář v Itzigu

Obr. 7: Znaky Becků a Straků z Nedabylic na portále z roku 1696 v zahradě vidimského zámku

Obr. 8: Horní část itzigského oltáře
s Beckovým znakem a obrazem Svaté rodiny

Obr. 9: Znaky Becků a Straků z Nedabylic na portále z roku 1696
v zahradě vidimského zámku

Obr. 10: Zámek ve Vidimi

Obr. 11: Bastion Beck v Lucemburku